

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
YAYINLARI
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY

OLBA XXIX (Ayrıbasım / Offprint)

KAAM YAYINLARI

OLBA

XXIX

© 2021 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 18698

OLBA dergisi;

ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST

ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAD) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.

Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:

Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri

Other Correspondance Addresses

Tel: +90 324 361 00 01 • 14730 / 14734

Fax: +90 324 361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by

Sonsöz Gazetecilik, Matbaacılık, Rek. İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.

İvedik Mah. Matbaacılar Sit. 1341. Cad. No: 56-58 İvedik OSB - Yenimahalle / ANKARA

Tel: +90 312 394 57 71 Fax: +90 312 394 57 74 • Sertifika No: 18698

Grafik / Graphic

Digilife Dijital Basım Yay. Tan. ve Org. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Güvenevler Mah. 1937 Sk. No.33 Yenişehir / MERSİN

Tel: +90 324 231 14 16 • www.digilifemersin.com

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM) YAYINLARI-XXIX

MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY (KAAM)-XXIX

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Marion MEYER (Viyana Üniversitesi)
Prof. Dr. Susan ROTROFF (Washington Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İ. Hakan MERT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN (Anadolu Üniversitesi)

MERSİN

2021

İçindekiler / Contents

Gülsün Umurtak – Fatih Çongur The Early Bronze Age II Settlement at Bademağacı Höyük: An Evaluation of the Pottery and Beak Spouted Jugs (<i>Bademağacı İlk Tunç Çağı Yerleşmesi: Çömlekçilik ve Gaga Ağzılı Testiler Üzerine Bazı Değerlendirmeler</i>)	1
Mahmut Bilge Baştürk – Elif Baştürk A Bronze Bowl with Swivelling Handle from Şarhöyük – Dorylaion (<i>Şarhöyük – Dorylaion’dan Döner Halka Kulplu Tunç Bir Kap</i>)	25
Elif Genç Tilbaşar Erken Tunç Çağı Pişmiş Toprak Figürinleri Üzerine Bir Değerlendirme (<i>An Evaluation on the Early Bronze Age Terracotta Figurines of Tilbaşar</i>)	47
Éric Jean The ‘Hilani’: A Late Bronze Age Amuq-Cilician or Syro-Cilician Architectural Tradition? (<i>‘Hilani’: Bir Geç Tunç Çağı Amuq-Kilikia veya Syro-Kilikia Mimari Geleneği?</i>)	77
K. Serdar Girginer Tatarlı Höyük’ten Geç Hitit Çağı’na Ait Bir ‘Sürme Kutusu’ (<i>A ‘Kohl Box’ from the Neo-Hittite Period from Tatarlı Höyük</i>)	109
Daniş Baykan MÖ 1. Binde Makara Küpeler: Tanımlama ve Tespit (<i>Ear Spools from 1st Millennium BC: Definition and Identification</i>)	137
Gül Işın – Hacer Sancaktar Arykanda - Arif Kale’den Hayvanlar Eşliğindeki Tanrıça Heykelciği (<i>Goddess Figurine with Animals from Arykanda - Arif Kale</i>)	167
Mustafa Şahin Knidos Yuvarlak Tapınak Terası Pişmiş Toprak Adak Protomları (<i>The Terracotta Votive Protoms from the Round Temple Terrace at Cnidus</i>)	189
Sabri Arıcı Myrleia/Apameia’dan (Bursa/Mudanya) Bir Bronz Çocuk Heykeli (<i>Eine Bronze Kinder-Statue aus Myrleia/Apameia (Bursa/Mudanya)</i>)	227

Hasan Kasapoğlu – Cevat Başaran Parion Odeionu’nda Bulunan Artemis/Diana Heykeli (<i>An Artemis/Diana Statue from the Odeon of Parion</i>)	245
Şehnaz Eraslan – Ahmet Ali Altın Nikaia’dan (İznik) Alışılmışın Dışında Bir Sütunlu Lahit (<i>An Extraordinary Columnar Sarcophagus form Nikaia</i>)	269
Deniz Kaplan – İ. Ethem Koçak – Ali Alkan Kappadokia’da Bir Anıt: Ozan Köyü Anıt Mezarı ve Legio XII Fulminata (<i>Monument from Kappadokia: Monumental Tomb in Ozan Köyü and the Legio XII Fulminata</i>).....	287
Murat Taşkiran Son Araştırmalar Işığında Sillyon Roma Hamamı (<i>The Roman Bath at Sillyon in the Light of Recent Researches</i>)	313
Bilge Hürmüzlü – Burak Sönmez A New Member of the Late Roman D Koiné? A New Red-Slipped Pottery Group Found at Seleukeia Sidera (<i>Geç Roma D Koinési’nin Yeni Bir Üyesi mi? Seleukeia Sidera’da Ele Geçen Yeni Bir Grup Kırmızı Astarlı Seramik</i>)	349
Burhan Varkıvanç – Hülya Kökmen-Seyirci Cumanın Camii’ndeki Erken Bizans Dönemi Paye Başlıkları (<i>Pier Capitals Dated to the Early Byzantine Period in Cumanın Camii</i>)	363
Vedat Keleş – Kasım Oyarçin Parion Tiyatrosu Hyposcaenium Bölümü’nden Ele Geçen Geç Roma Dönemi Sikkeleri Üzerine Değerlendirmeler (<i>Evaluations on Late Roman Coins Recovered from the Hyposcaenium Section of the Theater in Parion</i>)	391
Erkan Kurul Eskiçağ Thalassografisi Çerçevesinde ‘Ege Denizi’ Adlandırmaları (<i>Naming the ‘Aegean Sea’ within the Scope of Ancient Thalassography</i>).....	423
Savaş Dinçer Lenger Price 2803: Reattribution of a Macedonian Regal Bronze Coin from Western Asia Minor to Tarsus in Cilicia (<i>Price 2803: Küçük Asya’nın Batısına Atfedilen Bir Makedon Krali Bronz Sikkenin Tarsus’a (Kilikya) Reatribüsyonu</i>).....	445

Mehmet Alkan – İlker Işık	
Savatra Antik Kentinden Yeni Adak Yazıtları (<i>New Votive Inscriptions from the Ancient City of Savatra</i>).....	457
Gülcan Kaşka – Elif Akgün-Kaya	
Apollonia'dan Yeni Bir Onurlandırma Yazıtı: Cornutus Sülalesinin Değerlendirilmesi (<i>A New Honorary Inscription from Apollonia: An Assessment of the Cornuti Family</i>).....	475
Elif Alten-Güler	
Perge'den Üç Yeni Yazıt (<i>Three New Inscriptions From Perge</i>).....	491

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI 'OLBA'

Amaç

Olba süreli yayını; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Arkeolojik çalışmalarda sadece belli bir alan veya bölge ile sınırlı kalmaksızın 'Eski Çağ Bilimleri'ni birbirinden ayırmadan ve bir bütün olarak benimseyerek bilim dünyasına değerli çalışmaları sunmayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayı sonunda gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ile Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c-Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d-Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
  - a) Metin içinde her cümlelerin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
  - b) Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.

c) Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).

d) Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar ve makaleler için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece "fig." kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
6. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
7. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
8. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
9. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
10. Metin, figürler ve figürlerin dizilimi (layout); ayrıca makale içinde kullanılan özel fontlar 'zip'lenerek, We Transfer türünde bir program ile bilgisayar ortamında gönderilmelidir; çıktı olarak gönderilmesine gerek yoktur.
11. Figürlerde çözünürlük en az 300 dpi; format ise tif veya jpeg olmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is the end of November each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
  - b. The text should be written in 10 puntos ; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
  - c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continuous numbering.
  - d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choices (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
  - a) One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
  - b) The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
  - c) The indication fig.:
    - *It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
    - *If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

- d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).
3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books and articles):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used in continous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviaton should not be used).
5. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
6. A list of figures should take part at the end of the article.

7. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
8. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
9. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
10. Figures should be at least 300 dpi; tif or jpeg format are required.
11. The article, figures and their layout as well as special fonts should be sent by e-mail (We Transfer).

TATARLI HÖYÜK'TEN GEÇ HİTİT ÇAĞI'NA AİT BİR 'SÜRME KUTUSU'

K. Serdar GİRGINER *

ABSTRACT

A 'Kohl Box' from the Neo-Hittite Period from Tatarlı Höyük

Tatarlı Höyük is located within the borders of the Ceyhan District of Adana, east of South Anatolia (Kizzuwatna / Cilicia Pedias). It was discovered by M.V. Seton-Williams during his Cilician Survey conducted in 1951. The mound was revisited during the surveys we carried out in Adana and Kayseri within the scope of the *Kizzuwatna Research Project* in 2005, where scientific excavations were started in 2007. As a result of 12 seasons studies, a stratigraphy starting from the Neolithic pre-pottery and pottery times to the beginning of the Early Roman Period has been introduced. As the Que city states (Middle Iron Age / Neo-Hittite Period) prevailed in the region in the first half of the 1st millennium BC, many archaeological materials belonging to this period are found at the Tatarlı Höyük. Among these, various types of amphoras that shed light on the presence of trade in the city, *Black on Red*, *Cypriot White Slip* and various forms of ceramics belonging to the *Cypriot Bichrome IV* group are the main ones. Stone vessels, metal and bone finds from the same period also stand out. In terms of its descriptions, a "kohl box", which has been *unique* so far, is the subject of this article.

Keywords: Tatarlı Höyük, Lusanda, Que, Neo-Hittite, Middle Iron Age, Cilicia, KUBABA, Kohl Box.

ÖZ

Tatarlı Höyük, Güney Anadolu'nun doğusunda (Kizzuwatna / Ovalık Kilikya), Adana'nın Ceyhan İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. 1951 yılında yapılmış olan *Kilikya Yüzey Araştırmaları* sırasında M.V. Seton-Williams tarafından tespit edilmiştir. Höyük, 2005 yılında *Kizzuwatna Araştırmaları Projesi* dahilinde Adana ve Kayseri'de gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmaları esnasında tekrar ziyaret edilmiş ve 2007 yılından itibaren ise bilimsel kazılarına başlanmıştır. 12 sezonluk çalışmalar sonucunda seramiksiz ve seramikli Neolitik çağlardan Erken Roma Dönemi'nin başına kadar bir stratigrafi ortaya konulmaya başlanmıştır. MÖ I. Binin ilk yarısında bölgede Que kent devletleri (Orta Demir Çağı / Geç Hitit Dönemi) hüküm sürerken Tatarlı Höyük'te de bu döneme ait çok sayıda arkeolojik materyal bulunmaya başlanmıştır. Bunlar

---

* Doç. Dr. K. Serdar Girginer, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Balcalı Kampüsü, Sarıçam/ Adana- TR. E-posta: kserdar.girginer@gmail.com. Orcid No: 0000-0002-8688-5641

içinde kentteki ticaretin varlığına ışık tutan çeşitli tiplerde amphoralar, *Black on Red*, *Cypriot White Slip* ve *Cypriot Bichrome IV* grubuna ait çeşitli formlarda seramikler başlıcalarıdır. Yine aynı döneme ait taş kaplar, metal ve kemik buluntular da öne çıkmaktadır. Üzerindeki tasvirleri açısından yayımlanmış olanlar içinde şimdiye kadar ünik olan bir sürme kutusu bu yazının konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tatarlı Höyük, Lusanda, Que, Geç Hitit, Orta Demir Çağı, Kilikya, KUBABA, Sürme Kutusu.

Giriş

Tatarlı Höyük Ovalık Kilikya'nın doğusunda, Adana ilinin, Ceyhan ilçesi sınırları içinde (fig. 1) ve Tatarlı (*Yedigöz*) mahallesinin güney girişinde yer almaktadır. Kilikya bölgesinin en büyük höyüklerinden birisi olup, 230 x 370 m ölçülerinde ve 37 m yüksekliğe sahiptir¹ (fig. 2). Aşağı Şhrinin yayılım alanı höyüğün en az 10 katı büyüklüğündedir. Höyükte 2007 yılından itibaren başlayan kazılar Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çukurova Üniversitesi ve Adana Büyükşehir Belediyesi'nin destekleri ile devam etmektedir².

Yapılan kazılarda höyükte PPNB, seramikli Neolitik Çağ³, Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı⁴, Geç Tunç Çağı⁵, Orta Demir Çağı⁶, Geç Demir Çağı, Hellenistik Dönem⁷ ve höyüğün doğu yamaçlarında ise Bizans Dönemi'ne (kiremitli mezarlar) ait kalıntılar tespit edilmiştir⁸.

Kuvaterner jeomorfolojisine göre, *Adana Ovaları*⁹ içinde yer alan *Yukarı Ova (Ceyhan Ovası)*'nin güneyinde Akdeniz kıyısı boyunca yayılan *Plio-Kuvaterner* dönemde oluşmuş *Deli Halil* (450 m) volkanizmasının ana patlama konisi bulunmaktadır¹⁰. Bu oluşumun en büyük patlama konilerinden birisi de Tatarlı Höyüğün hemen doğusunda yer alan *Üçtepeler* (90 m)'dir¹¹.

Bu jeolojik oluşumlardan dolayı bölge Kilikya'nın en büyük su havzasını

1 Höyüğü ilk kez 1951 yılında Seton-Williams tespit etmiş, 2002 yılında başlayan *Kizzuwatna Araştırmaları Projesi* dahilinde 2005 yılında ziyaret edilmiştir. Bk. Seton-Williams 1954, 128-129, 170, No. 39; Girginer 2007, 177; Girginer 2008, 147-161.

2 Girginer v.d. 2010, 453 vd; Girginer v.d. 2011, 128 vd.

3 Kaycı – Girginer 2020, 295 vd.

4 Bazı önemli buluntular arasında Kenan tipi bir amphora, kronolojiye yardımcı olan *White Painted Pendant Line Style* (WPPLS) tipinde bir testi parçası ile silindir ve damga mühürler için bk. Dündar 2020, 89-90; Girginer-Oyman 2017, 229 vd; Girginer – Collon 2014, 63 vd.

5 Ayrıntı için bk. Girginer – Girginer-Oyman 2020, 211 vd; Dardeniz 2020, 75 vd; Cevher 2020, 63 vd.

6 Tufan – Girginer 2020, 427 vd; Girginer – Girginer-Oyman 2020, 211 vd.

7 Fırat – Girginer 2020, 149 vd; Gerçek 2020, 195 vd; Dündar – Gerçek 2018, 153 vd; Aklan 2020, 9 vd; Dündar 2020, 89 vd; Girginer – Girginer-Oyman 2020, 211 vd.

8 Novak v.d. 2017, 173-176; Ayrıntılı bilgi için bk. Girginer – Girginer-Oyman 2020, 211 vd.

9 Girginer 2000, 70 vd.

10 Kaycı 2019, 49-50; Krş. Arger v.d. 2000, 466.

11 Kaycı 2019, 50; Ayrıca bk. Atalay 1987, 140. Bu volkanik yapılar üzerine yapılmış tarihleme çalışmalarına göre, höyüğün güneyinde yer alan *Deli Halil Tepesi* GÖ 2.25 milyon yıl, *Üçtepeler* ise GÖ 1.70 milyon - 600.000 yılları arasına tarihlenmişlerdir. Bk. Kaycı age.; Ayrıca bk. Arger v.d. 2000, 468. Höyük bu oluşumların, yani bazalt bir ana kaya üzerindedir. Bk. Girginer v.d. 2010, 454. Tüm bu alan ile Üçtepe konisinin çevresi de aluvyal ile dolmuş bir ada görünümündedir: Kaycı 2019, 65.

bünyesinde barındırmaktadır. Höyüğün eteklerinde ve Aşağı Şehrinin çevresinde 'yedi adet' pınar tespit edilmiştir. Bu pınarların oluşturduğu *Beynamazı Deresi / Mercin Su* Yukarı Şehir ile Aşağı Şehrin ortasından akmaktadır. Hitit yazılı metinlerinde Kizzuwatna Kralı 'Palliya'nın Ritüelleri'nde *Lawazantiya*'daki 'yedi kaynağın' temiz sularından ve kentin içinden akan *Tarmana* ırmağından bahsedilmektedir¹². Birçok arkeolojik veriyle birlikte Tatarlı Höyüğün Orta Tunç Çağı'ndaki *Luhuzattiya* ve Hitit dönemlerinde ise *Lawazantiya* ile aynı yerleşim olduğu düşünülmektedir¹³. Geç Assur Dönemi belgelerine göre ise, III. Salmanassar saltanatının 20. saltanat yılında Fırat Nehri'ni geçmiş, sonra *Hamanu Dağını (Amanoslar)* aşarak karşısına çıkan kentler arasında *Lusanda* ve birçok kenti ele geçirdiğinden bahsetmektedir¹⁴. Epigrafik ve arkeolojik verilere göre, Orta Demir Çağı'nda da Tatarlı Höyük ile *Lusanda* eşitlemesi olası görünmektedir.

Tatarlı Höyük önemli stratejik ve askeri yollara hakim olmasıyla bölgede ön plana çıkmaktadır. Höyük kuzey-güney ve doğu-batıya giden yolların tam ortasındadır. Doğuda Amanos dağlarının batı çıkışına çok yakındır. Bu yönde Düziçi - Bahçe üzerinden Aslanbeli Geçidiyle (*Pylae Amanicae*) ve Hasanbeyli - Fevzipaşa yolu üzerinden Nurdağı Geçidiyle Islahiye Ovası'na, dolayısıyla Kuzey Suriye'ye; güneyden Beilan Geçidi (*Topboğazi*) ile yine Kuzey Suriye'ye açılmak mümkündür¹⁵. Höyüğün Orta Anadolu bağlantısını sağlayan en yakın yol ise, *Hitit - Kizzuwatna Kervan Yolu* olarak yeniden adlandırdığımız güzergahtır¹⁶. Höyüğün denize, yani güneyde İskenderun Körfezi'ne olan mesafesi ise yaklaşık 20 km'dir.

Höyük bu jeopolitik konumuyla Demir Çağlarında da önemini korumuştur. Ele geçen buluntular bu dönemlerde höyüğün Ege, Kıbrıs, Suriye ve Levant ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Dönem seramik repertuarı içerisinde 'white painted' ve 'bichrome' kaplar yanında, 'black on red' grubu seramikler; Geç Demir Çağı'nda ise 'Kırmızı Figür' bir kap parçası bağlantıların boyutları hakkında bilgi vermektedir.

Ele geçen diğer buluntular arasında bu yazının konusunu oluşturan ve Orta Demir Çağı'na tarihlenen bir Sürme Kutusu (*kohl box*) yer almaktadır.

12 Groddek 1999, 28 vd; Ünal – Girginer 2007, 331; Ferrandi 2015, 183 vd; Beckman 2013, 113 vd; del Monte – Tischler 1978, 553; del Monte 1992, 211.

13 Girginer – Collon 2014, 61; Dardeniz v.d. 2018, 118. Çok uzun yıllardır çoğu araştırmacının Kayseri'nin güneyi, Kahramanmaraş ve Adana'nın kuzeyindeki bölgeye lokalize ettikleri Kummanni ve yakınlarında olması beklenen Lawazantiya kentlerinin bulunmasıyla ilgili bu bölgede (Adana ve Kayseri) tarafımızdan 2002-2006 yılları arasında yüzey araştırmaları yapılmıştır. Bk. Girginer 2005, 377 vd. Bu çalışmalar sonucunda bu kentlerin bu coğrafyada değil, Amanosların batı çıkışında, yani Doğu Kilikya'da olabilecekleri savlanmıştır. Bk. Akıl – Girginer 2012, 8, dn. 58. Farklı görüşler ve literatür özetleri için bk. Barjamovic 2011, 133 vd; Pelvanoğlu – Alparslan – Konyar 2020, 359 vd.

14 Ünal – Girginer 2007, 176-177, dn. 322. Krş. Michel 1954-1959, 27 vd; Desideri – Jasink 1990, 116 vd; Yamada 2000, 197 vd; Kurt 2007, 107. Ayrıca bk. Grayson 1996.

15 Girginer v.d. 2010, 454.

16 Girginer – Girginer-Oyman 2016, 74; Girginer v.d. 2017, 448; Novak – D'Agata age, 151.

Tatarlı Höyük'te Orta Demir Çağı / Geç Hitit Dönemi IIIb1 Tabakası (MÖ 850-609)

Sürme Kutusu Tatarlı Höyük 2010 yılı kazı sezonunda, höyüğün batısındaki AY 173 nolu açmada Geç Tunç Çağı savunma sistemlerinin açığa çıkarılması çalışmaları esnasında malzemesi karışık bir dolguda bulunmuştur. Eser bugün Adana Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

Höyüğün tamamında en üstteki Hellenistik Dönem tabakalarında görülen yoğun yerleşim faaliyetleri¹⁷, Demir Çağlarına ait tabakaları tahrip etmiştir. Ancak Orta Demir Çağına ait çok zengin seramik repertuarıyla karşılaşmıştır. Bunların içinde White Painted, Bichrome, Red Slip ve Black on Red seramikleri ağırlıktadır. 2013 kazı sezonunda höyüğün doğusunda yer alan Aşağı Şehir'e inen "Kutsal Tören Yolu" ve yakın çevresinde yapılan çalışmalarda bu kutsal yolun güneyinde Orta Demir Çağı mekanı taban üstündeki in situ malzemelerle birlikte açığa çıkarılmıştır. 12 m²'lik mekanın ortasında çatıyı taşıyan ahşap direğin oturduğu kaide de tespit edilmiştir. Mekanın doğusunda ve batısında iki adet girişi bulunmaktadır. Bu mekan içinde krem renkte astarlı, boya bezemeli dört kulplu bir krater, Black on Red (BoR)¹⁸ grubu seramikler, sepet kulplu, emzikli bir testiciğe ait parça, üç ayaklı bir taş kap¹⁹ ve kırmızı astarlı bir çanak ele geçen kaplar arasındadır²⁰. AY 186 açmasında yapılan çalışmalarda bu döneme tarihlenen bir mekanın batı ve güney duvarları mekanın tabanıyla beraber açığa çıkarılmıştır. Açmanın diğer alanlarındaysa mimari bir bütünlük arz etmeyen duvar ve taban parçaları tespit edilmiştir. Alanda ele geçen bu döneme ait seramikler arasında yine Kıbrıs ilişkili Black on Red grubuna ait kaplar, bichrome boyalı testi ve kap parçaları, krem renkte astarlı ve geometrik desenli, çeşitli formlara ait seramikler bulunmaktadır. Ayrıca bir hayvan figurini de ele geçen buluntular arasındadır. AZ 186 açmasında 2014 yılında açığa çıkartılmaya başlanan mekanın ise dönemin sonlarına ait olduğu anlaşılmıştır. Bu mekanda ele geçen seramikler arasında yine Black on Red grubuna ait tek kulplu iki testicik yer alırken, ağırşaklar ve ağırlıklar diğer buluntu gruplarını oluşturmuştur²¹. Aynı alanda 2016 yılı çalışmaları esnasında bu döneme ait bir mekanın doğu ve güney duvarları açığa çıkarılmıştır. Taban üzerinden ise tek kulplu bir maşrapa ile kırmızı üzerine siyah bant bezemeli pedestal kaideli bir çanak ele geçmiştir²².

Kozmetik, Kohl, İçeriği, İşlevi, Kullanım Alanları ve Coğrafi Dağılımı

Kohl, Kahal, Eyeliner veya ince toz anlamına gelen *msdmt*, yani *sürme* kelimesi

17 Fırat – Girginer 2020, 149 vd.

18 Tufan – Girginer 2020, 427 vd. Tatarlı Höyük BoR grubu seramikler bu çalışmayla minyatür testiler, kaseler, derin kaseler, çömlekler, fincanlar, dipler ve gövde parçaları olarak incelenmiştir. Testicikler Kıbrıs BoR I ve II ile uyum halindedir ve Gözlükule ve Karatepe örnekleri ile benzerdir. Tatarlı Höyük'te yoğun bir grubu oluşturan derin kaseler Kıbrıs'ta BoR II'ye benzerdir. Tatarlı Höyük çömlerlerinin ise XRD analiz sonuçlarına göre yerel üretim olabileceği konusunda veriler elde edilmiştir. Ayrıca krş. Schreiber 2003 ve Gjerstad 1948.

19 Bkz. Tuğcu 2020, 484.

20 Girginer – Girginer-Oyman 2020, 219-220 vd.

21 Girginer v.d. 2017, 445. Ayrıca bk. Gerçek 2019, 11 vd.

22 Girginer v.d. 2018, 232.

Arapça kökenlidir²³. Mısır, Antik Yunan, Roma, Çin, Japon, Fenike, Amerikan yerlileri ve Hintliler gibi birçok uygarlık ve toplulukta kullanıldığı bilinmektedir²⁴. Doğu tıp sisteminde (*Unani / Ayurvedic*) ve Greko-Arapça tıp sisteminde, içinde kullanılmak üzere bir veya daha fazla bileşen (galena, şifalı otlar, inciler, değerli taşlar vb.) içeren çok ince toz olarak tanımlanmıştır²⁵. Dolayısıyla bu uygarlıklar, oftalmik (*göze ait*) preparatlarda (*hazır ilaç*) çok sayıda doğal madde kullanmıştır²⁶.

Sürme / Kohl / Eyeliner kullanımının en eski tarihi kayıtları eski Önyasya ve Mısır'da karşımıza çıkmaktadır²⁷. Eski Mısır'da sürme kullanımının Prehistorik dönemlere kadar uzandığı belirtilmektedir²⁸.

Antik Mısır kozmetik ürünlerinin en karakteristik özelliğinin göz boyası olduğu ve yeşil ile siyah renklerin popüler oldukları belirtilmektedir²⁹. Mısır'da sürme kullanımının sosyal bir rütbe ve başarı göstergesi olarak da kullanıldığı görülmektedir. Bu durum bir süre sonra o kadar vazgeçilmez bir hale gelmiştir ki, mumyalamadan önce gözlere uygulanmış ve ölünün öteki dünyaya yolculuğu için en güzel kaplara veya şişelere bırakılmıştır. Günlük yaşamda ise kraliçeler ve soylu kadınlar tarafından Eski Krallık Döneminde (MÖ 3150)'de bir bakır oksit olan malahitten elde edilen yeşil pigmentin en popüler renk olduğu ve özellikle kaşlarda sevilerek kullanıldığı, Orta Krallık Döneminde (MÖ 2040-1640) gözlerin kaşları ve köşeleri için yeşil göz boyası kullanılmaya devam ettiği, ancak Yeni Krallık Dönemi'nde (MÖ 1550-1070) neredeyse tamamen siyah göz boyasına dönüldüğü kayıtlara geçmiştir. Mezopotamya'da MÖ II. Binyılda Inanna'nın baş tuvaleti hakkında bilgi veren Dumuzi-Inanna metinlerinde karşımıza çıkan 'gözlerimi kohl ile boyadım' sözleri, Inanna'nın nasıl makyaj yaptığıyla ilgili değerli bilgiler sunmaktadır³⁰.

Sürme, küçük kütleler halinde ya da keten, deri, kabuk veya bitki yapraklarından yapılmış farklı kapların içinde toz olarak ele geçmiştir. Binlerce yıldan beri tıbbi ve kozmetik yararları için büyük ilgi gören sürme, karşımıza ince toz, merhem veya macun şeklinde çıkmaktadır³¹. Kazılarda keşfedilmiş ve kimyasal kompozisyonları araştırmalarla tespit edilmiştir: İçerdiği maddelerin Sina'dan ve Doğu Çölü'nden bir bakır cevheri olan malakit yeşili veya Aswan ve Kızıldeniz Bölgesi'nden grimsi bir kurşun cevheri olan galena olduğu belirlenmiştir. Sürmede ana hammadde olarak genellikle galena olarak bilinen kurşun sülfür³²'den yararlanılmıştır. Bununla birlikte kurum / karbon karası (*soot from the fire*) da hayvansal yağlarla karıştırılarak sürme

23 Sweha 1982, 182. Grekçe *stimmī-stibi*, Latince *stibium*. Bk. İpek 2019, 6.

24 Mahmood v.d. 2009, 107 vd; Ayrıca bk. Glanville 1947, 123; Engelbach 1961, 343; Richard – Clara 1962, 82-83; Harris 1962, 195-199; Levey – Al-Khaledy 1967, 136; Bosworth v.d. 1986, 356-357; Cohen 1999; Cartwright-Jones 2005, 1-9; Devine 2006, 1-6.

25 Mahmood v.d. 2009, 107.

26 Mahmood v.d. 2019, 93 vd.

27 Cohen 1999. Roma Dönemi'nde gözlere uygulanmasıyla ilgili bk. Akçay 2019, 6, 90. Ayrıca bk. Kışlaloğlu 2004, 8.

28 Cartwright-Jones age.

29 Mahmood v.d., 2009, 108.

30 Gansell 2008, 218-220. Ayrıca bk. Sefati 1998, 135-136; Alster 1985, 150-151.

31 Swaha 1982; Ayrıca bk. Lucas 1930, 41 vd; Hebron 2005, 86 vd.

32 Hardy v.d. 2006, 173 vd; Miriam 1986.

olarak kullanılmıştır³³.

Bu preparatlar sadece göz hastalığını tedavi etmek ve önlemek için değil³⁴, aynı zamanda gözlerin sert fiziko-kimyasal çevre koşullarından korunması ya da kozmetik amaçlarla kullanılmıştır³⁵. Bir grup araştırmacı, sürmenin göze uygulandığında güneş ışınlarının emilimi ile ilgili kurşun sülfür (galen) özelliklerinin bilimsel temelini bulmaya çalışmış ve kurşun sülfür ince filmlerin UV ışık bandında daha yüksek emilim ve daha düşük geçirgenliğe sahip olduğunu tespit etmiştir³⁶. Bunların dışında hem kadınlar, hem de erkekler bu yöntemle gözlerinin daha büyük görünmesi ile birlikte kötü ruhların engelleneceğine de inanmışlardır (fig. 3). Ayrıca, anneler doğumdan hemen sonra bebeklerin gözlerine sürme uygulamış ve bazen “çocuğun gözlerini güçlendirmek” için yapılmış, bazen de çocuğun nazar tarafından lanetlenmesinin önlenilebileceğine inanılmıştır³⁷. Günümüzde de Kuzey Afrika, Asya ve Orta Doğu'daki çoğu yerde kadınlar ve erkekler tarafından gözler için kullanılmaya devam eden sürme, 7. yy.'da Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'da yüzlerde de uygulanmış, bu malzemeyle alt dudaktan çeneye ve burun köprüsü boyunca dikey bir çizgi çekilmesi ise, bir kadının evli olup olmadığını göstermiştir³⁸.

Bunların dışında safranın (*Crocus sativus*) da çeşitli göz hastalıklarında kullanımları ve uygulamaları hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. Hipokrat Corpus'ta, göz hastalıklarıyla bağlantılı olarak birkaç kez safrandan bahsedilmiş, gözlerdeki akmalar, iltihaplanma ve ağrı tedavisi için tavsiye edilmiştir. Dioscorides ise, göz akıntısı ve iltihaplarına karşı safran önermektedir. Dioscorides ayrıca safranı, gözleri belirlemek için kullanılan preparat olarak tanımlamış, ayrıca kataraktlara (görme körlüğü) karşı safranın da içinde bulunduğu bir karışım önermiştir³⁹. İslam Alimlerinden İbn Abi Şeyba da Kohl'un göze nasıl uygulanacağı ile ilgili bir takım kurallardan bahsetmektedir⁴⁰.

Sürme Kutuları (*Kohl Boxes*)

Literatürde *Kohl Box*, *Kohl Container*, *étuis à kohl*, *Schminkdose*, *Silberplakette*, *Silbernen Brustschmuckes*, *a stone rouge pot*, *a stone Anhaenger (Pektorale)* vs. gibi isimlerle anılan⁴¹ Sürme Kutularının en erken örneklerine Mısır'da rastlanmaktadır⁴². Bu erken örneklerin daha çok değerli yani, fildişi ve fayans gibi maddelerden yapıldığı görülmektedir. Bunlar arasında Kraliçe Tiye (III. Amentohep Dönemi, 18.

33 Mahmood v.d. 2009, 107 vd.

34 Hebron age, 86; Ayrıca bk. Stead 1986; Sıcaklıklarla birlikte sineklerden gelen göz hastalıkları için bk. Feigenbaum 1957, 165 vd. Eski Mısır'da papiruslarda göz hastalıklarıyla ilgili reçeteler ile karşılaşmıştır; Akçay 2019, 89. Ayrıca bk. Hallmann 2009, 70 vd.

35 Mahmood v.d. 2009; Awan 1956, 552; Levey – Al-Khaledy 1967, 136; Zaheer v.d. 1991, 335-338; Khan-Saeed v.d. 1997, 1 vdd; Ayrıca bk. Grant – Schuman 1993, 682-685; Heather 1981, 1vd; Cohen 1999.

36 Li-Yun v.d. 2008, 9101-9104. Ayrıca bk. Gansell 2008, 255; Selwa v.d.1995, 83-88.

37 Hardy v.d. 2006, 173 vd.

38 Sault 1994.

39 Forsyth 2000, 1 vd; Mahmood v.d. 2009, 117.

40 Swain – Boys-Stones 2007, 277.

41 Muscarella 1993, 435 vd.

42 Petrie 1927, 27, Pl. XXII 10-11.

Hanedanlık - MÖ 1410-1372) dönemine ait Los Angeles County Museum of Art (LACMA)'taki fayans sürme kutusu⁴³, Yeni Krallık 19. Hanedanlık (MÖ 1295-1185) Dönemi'ne tarihlenmiş turkuaz renkli fayanstan yapılmış The Cleveland Museum of Art⁴⁴'taki ve yine 19. Hanedanlık Dönemi'ne ait Thebes'ten ele geçmiş fildişinden yapılmış Brooklyn Museum'daki⁴⁵ örnekler yer almaktadır.

Suriye'de, Alalakh ve Ebla'da bulunanlar da MÖ II. Binyılın 2. yarısına tarihlenmektedir⁴⁶ ve Kuzey Suriye'deki üretimlerinin Geç Tunç Çağı'nda başlamış olabilecekleri belirtilmektedir⁴⁷. Son yıllarda Adana kent merkezinde yer alan Tepebağ Höyük kazılarında bu döneme tarihlendirilmiş bir sürme kutusu bulunmuştur⁴⁸.

MÖ I. Binin ilk yarısında ise Sürme Kutularının Geç Hitit Çağı kent devletleri coğrafyasında görülmeye başladıkları ve az sayıda pişmiş toprak ve kemikten, ancak genelde taşlardan üretildikleri anlaşılmaktadır. Bu eserlerin incelendiği ilk makaleler O.W. Muscarella tarafından yazılmıştır. Bu yayınlarda Halep'ten satın alındığını ve Karkamış kökenli (?) olabileceğini düşündüğü bir Sürme Kutusu incelemiştir⁴⁹.

Sürme Kutuları, kare ya da dikdörtgen biçimli, paralel iki, üç ve dörtlü silindirik oyukları olan ve olasılıkla bir zincire ya da ipe asmak için köşelerinde delikleri bulunan kozmetik kaplardır⁵⁰. Sürme göz kapaklarına ve kaşlara toz halindeyken ahşap, cam, kemik veya fildişinden yapılmış ince bir çubuk yardımıyla, önce suya ya da kokulu bir yağa sonra da tozun içine daldırılarak kullanılmıştır⁵¹. Günümüze kadar yayımlanan Sürme Kutularının ya iki yüzeyi de figürlü -ki sayıca azdır-, ya bir yüzü figürlü diğer yüzü geometrik bezemelidir, ya da her iki yüzü de geometrik bezemeli veya yüzeyleri işlenmemiş olarak karşımıza çıkmaktadır. İşlenen sahneler içinde mitolojik sahnelerde Tanrıça KUBABA karşısında Fırtına Tanrısı (?) ve sfenks ile grifon gibi karışık varlıklar, dini sahnelerde sunu tasvirleri, günlük yaşamın içinde kral ve huzurunda şahıs, aslan, at gibi hayvanlar ve ağaç tasvirleri yer almaktadır. Tasvirler alçak kabartma veya ensize teknikleri ile yapılmıştır. Yapıldıkları malzemelerin büyük çoğunluğunu koyu renkli taşlar (steatit gibi), az olarak da pişmiş toprak, kemik ve demir (?) oluşturmaktadır.

MÖ I. Binyılın ilk yarısında bu buluntu grubunu genel bir bakış açısıyla bölgede üç ana grupta değerlendirmek mümkündür:

43 <https://collections.lacma.org/node/244539> (Erişim Tarihi 14.08.2019).

44 <http://www.clevelandart.org/art/1914.616> (Erişim Tarihi 14.08.2019).

45 <https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/3533> (Erişim Tarihi 14.08.2019).

46 Muscarella 1995, 5; Pucci 2019, 238. Ayrıca bkz: Woolley 1955, AT/37/125, Fig.75; Castellino – Cecchini v.d. 1966, Pl. 80.

47 Pucci age.

48 Şahin 2018.

49 von Luschan – Andrea 1943, 103, Taf. 47a; Muscarella 1993; Muscarella 1995. İlk makalesinde bu eserin imitasyon olduğunu, ikinci yayınında ise eserin gerçek, sürme kutusunun ön ve arka yüzündeki tasvirlerin imitasyon olduğunu belirtir. 1990ların ilk yarısında çok sayıda kazı buluntusu olmayan, az sayıda da kazılardan ele geçen 35 adet sürme kutusunun varlığından bahseder. Altı adetinin yayımlandığını, bunların içinde de Hama'dan iki, Zincirli, Deve Höyük, Alalakh ve Ebla örneklerinden bahseder. Yayımlanmayanlar içinde ise, 19 adet Çatal Höyük (Amuq) (biri PT), beş adet Tell Tayinat (biri fildişi), dört adet Tell Judaidah ve bir adet de Hasan Osak'tan sürme kutusu ele geçtiğini belirtir.

50 Pucci age, 237.

51 Olson 2009, 298-299; Swaha age.

1. Figürlüler: Hama I (British Museum)⁵², Hama II⁵³ (Ashmolean Museum)⁵⁴, Ex-Kofler Collection⁵⁵ (?), Çatal Höyük⁵⁶ (Amuq) (dört adet) ve Tatarlı Höyük.
2. Geometrik bezemeliler: Zincirli⁵⁷, Alalakh⁵⁸, Maraş Müzesi⁵⁹, Çatal Höyük⁶⁰ (Amuq) (17 adet), Ain Dara⁶¹.
3. İki yüzeyi de bezemesiz olanlar: Deve Höyük⁶², Çatal Höyük⁶³ (Amuq) (beş adet), Tell Afis⁶⁴ (biri kırık üç adet).

Sürme Kutusunun Tanımı

Tatarlı Sürme Kutusunun 2/3'ü korunmuş olarak ele geçmiştir. Steatitten⁶⁵ yapılmış olan kutu, 6,9 cm uzunluğunda, 6,6 cm genişliğinde ve yaklaşık 1,5 cm kalınlığındadır. Sürme kutusuna üstten bakıldığında ise sürme maddesinin içine konulduğu üç tüp görülmektedir. Sürme deliklerinin çapları ise 0,6 - 0,8 cm arasında değişmektedir (fig. 4-5). Matkap ile alçak kabartma tekniğiyle iki yüzüne figürler işlenmiştir.

Ön yüzde uzanmış aslanın üzerinde arkakıllı tahtında oturan KUBABA, bir elinde nar, diğer elinde de tahrip olmuş kısımda kaldığı için göremediğimiz olasılıkla bir ayna (?) tutmaktadır. Üzerindeki giysinın süslü bordüre sahip olduğu görülmektedir. Bu giysi KUBABA'nın başını örtmemektedir. Eserin üst kısmı tahrip olmuş olmasına rağmen KUBABA'nın saç tuvaletindeki spiral, bir polos giyebileceğini düşündürmektedir. Tanrıçanın önünde çapraz ayaklı bir masa ve üzerinde yiyecekler tasvir edilmiştir. Karşısında ise, büyük bir kısmı eserin kırık kısmında ele geçmemiş olan, bir kral ya da daha büyük olasılıkla Tanrı (?) tasvirinin sadece bacak ve ayakları ile eteğinin bir kısmı korunmuştur.

52 Krş. Ingholt 1940, 78 vd, Pl. XXV: 5, 7; Riis, 1948, 179-180, Fig. 230: D-E. Ayrıca bk. Barnett 1975, 131, Fig. 48; Muscarella 1995, 5, Fig. 4.

53 Krş. Ingholt age, Riis, a.y.

54 Moorey 1980, 46, Fig. 8: 137A; Muscarella 1995, 5, Fig. 3. Krş. Ingholt, a.y; Riis, a.y.

55 Muscarella 1993; Muscarella 1995.

56 Pucci age, Kat. 362, 365, 378 ve 388 (?).

57 von Luschan age, 16, Taf. 3f.

58 Krş. Woolley a.g.e., 400 vd, Fig. 75: AT/37/125.

59 Muscarella 1995, 5, Fig. 2 bottom.

60 Pucci a.g.e., Kat. 361, 363, 366-368, 370, 372, 374-377, 379-380, 384-385, 389-390.

61 Stone – Zimansky 1999, 39 ve 79, Fig. 87/2.

62 Muscarella 1995, 2, Fig. 2 Top; Ayrıca bk. Moorey a.g.e., 45-46, Fig. 8: 137; Woolley 1914-1916, Pl. XXVI: 10.

63 Pucci age, Kat. 364, 369, 371, 373 ve 386.

64 Mazzoni – del Vesco v.d. 2002, 68, 77, Fig. 3/2; Esposti 1998, 241, 268, Fig. 14/1-2.

65 Tatarlı Höyük örneğini Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümünden Jeolog Prof. Dr. Niyazi Avşar incelemiş ve steatit (Sabun veya Talk) taşından yapıldığını belirtmiştir. Kendisine teşekkür ederim. 1995 yılındaki yayımında O.W. Muscarella Amuq kazılarında ele geçen sürme kutularının steatitten yapıldığını belirtmesine rağmen, çok sayıda örneği yayımladığı yeni araştırmasında M. Pucci, Çatal Höyük'ten ele geçen sürme kutularının pişmiş toprak dışında yeşilimsi, beyaz, gri, kahverengi taşlardan yapıldığını bildirmektedir. Deve Höyük örneği kahverengi kireç taşından, Londra ve Oxford müzelerindekiler steatitten, Ain Dara buluntusunun ise sadece taştan yapıldığı öğrenilmektedir. Dolayısıyla taş cinslerine göre Tatarlı örneğinin yerel üretim mi, yoksa ithal mi? olduğu konusunda bir yorum yapmak için mevcut bilgiler yetersizdir. En erken örnekleri Mısır'da görülen sürme kutularının araştırmacılar tarafından MÖ II. binyıldan itibaren Kuzey Suriye'de üretilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Arka yüzünde ise, alçak kabartma ile solda üç düz hat içine alınmış altı dikey çizgi, altındaki iki tekrar edilmiş çerçeve içinde ise sırasıyla yedişer dik çizgi kabartma tekniğiyle oluşturulmuştur. Arka yüzün sağında ise koruna gelmiş panellere bakıldığına, solunda dik olarak yapılmış olasılıkla bir yılan tasviri (?), sağında ise eserin arka yüzünün sol kısmında görülen az korunmuş üç dikey hat, altındaki üç yatay hattın aşağısında ise sekiz dikey hat yapılmıştır.

Tatarlı Sürme Kutusunun ikonografik değerlendirilmesi ve karşılaştırmalar

Eserimizin ön ve arka yüzündeki tasvirler açısından yayımlanmış Sürme Kutuları içinde bir benzeri bulunmamaktadır.

Anadolu'da Ana Tanrıça KUBABA'dır ve Hititler'in "Arinna Kenti Güneş Tanrıçası" ve Hava Tanrısı'nın eşi, Toprak Tanrıçası Wurunşenu ile eşdeğer sayılan KUBABA Alalakh'da yaşamın ve hayvanların bereketinden sorumlu olan tanrı LAMMA'nın eşi, MÖ 18. yy.'da Karkamış kentinin tanrıçasıydı⁶⁶. Ana Tanrıça farklı isimleriyle Eski Assur kaynaklarında Kubabat, Frig kaynaklarında Matar Kybele, Lidya'da Kybebe, Likya'da Kuvava olarak karşımıza çıkmaktadır ve Antik Yunan'da Artemis adını almaktadır⁶⁷. Karkamış⁶⁸ ve Zincirli⁶⁹ gibi kentlerin tanrıçası olarak bilinen KUBABA ve kültürünün⁷⁰ Kizzuwatna'dan Anadolu'ya geçtiği⁷¹ ve Hepat gibi Hurrili bir tanrıça olduğu belirtilmektedir⁷². "Yaşamın sahibesi, bereket dağıtıcısı ve hayvanların annesi"⁷³ olan Tanrıça'nın atribütleri ise orthostatlarda ve stellerindeki nar, ayna, kuş (güvercin ?), tavşan, aslan ve boğadır. Karatepe yakınlarındaki Bahadırlı'da ele geçen bir Aramice yazıta göre, Tatarlı Höyüğe çok yakın bir konumda olan Kastabala – Hieropolis'te Roma Dönemi'nde Artemis Peresia ile eşitlenmiş olan Tanrıça KUBABA'nın devlet tapınağının bulunduğundan bahsedilmektedir⁷⁴.

Kompozisyon şeması ve figürlerin yerleştiriliş sırası açısından benzerleri

MÖ I. Binyılın ilk yarısında Kuzey Suriye, Güneydoğu Anadolu ve Çukurova'da farklı geleneklerin kaynaşmasından oluşmuş bir kültür ortaya çıkmıştır. Ancak bu kültürü ortaya çıkaran ana kaynak MÖ II. Binyıldan gelen Anadolu özellikleridir. Mitanni'den gelen Hurri etkileri, bölgeye gelen Aramiler ile Geç Assur ve Fenike sanatlarının katkıları da bu kültürün oluşmasında rol oynamıştır⁷⁵. Başlangıçta bu kültüre *Syro-Hitit Devletleri*, *Geç Hitit Devletleri ya da Doğu Luwiler* adları verilmiş

66 Ökse 2006, 48. Krş. Gusmani 1969, 158 vd; Showerman 1969; Klengel 1989, 465; Özkan 2016, 661 vd.

67 Ökse 2006.

68 Aslantürk 2016, 121, Ayrıca bk. Haas 1994; Popko 1978. MÖ I. Binin ilk yarısına tarihlendirilen hiyeroglifler için bk. Taracha 2009, 112; Ayrıca bk. Oral 2004, 154-164; Albright 1928-1929, 230; Gurney 1977, 6; Hawkins 1981, 147 vd.

69 Cornelius 2012, 15 vd.

70 Aslantürk age., 121; Metin yerleri için bk. Laroche 1946-1947, 84 vd; van Gessel 1998, 264 vd; Akurgal 1949, 108.

71 Aslantürk age., 121 vd.

72 Sevinç 2008, 185. Ayrıca bk. Laroche age.

73 Aslantürk age., 122. Krş. Haas 1982, 97; Haas 1994, 408.

74 Ünal – Girginer age., 213, 473. Ayrıca bk. Dupont-Sommer 1964, 7-15; Tobin 2001, 381-387.

75 Eralp 1991, 3.

ve bu dönem sanatı ile ilgili olarak farklı terminolojiler kullanılmıştır⁷⁶.

Bu tasvirler için bahsedilen dönemin tasvir sanatına, özellikle de orthostat ve stellere baktığımızda kompozisyon şeması içinde figür ve eşyaların yerleştirilişi ile ikonografik özellikleri açısından bazı farklar olmakla birlikte en yakın benzerini Malatya'dan ele geçen bir diorit stel üzerinde görmekteyiz⁷⁷ (fig. 6). Malatya stelindeki belirgin farklar arasında, KUBABA boğa üzerinde *arkalıklı tahtlar grubunun arkalıklı*, aslan ayaklı *çapraz bacaklı tahtında* (Tip AIIa) oturur ve *dikey bacaklı taht basamağına* basar (Tip BII)⁷⁸. Sol elinde bir şey tutmaz. Karşısında masa yoktur, ama aslan üzerine basan elindeki yıldırım demeti ve mızrağıyla, boynuzlu serpuşuyla Fırtına Tanrısı tasvir edilmiştir. Stelin en üst sahnesinde ise kanatlı güneş kursu bulunmaktadır.

Tatarlı sürme kutusunun ön yüzündeki aslan üzerindeki tahtında oturan Tanrıça tasvirinin en yakın benzeri ise, Karkamış⁷⁹ Tören Yolu'ndaki Kral Kapısı'nın bazalt köşe bloğu üzerindeki tasvirdir (fig. 7). Bu tasvirde KUBABA yerde uzanmış vaziyetteki aslanın üzerindeki tahtında oturur. Buradaki tek fark Karkamış aslanının kükrer biçimde olmasıdır. Geç Hitit Dönemi sanatında aslan, hem tanrı, hem de tanrıçaların kutsal hayvanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Karkamış'tan kireçtaşı stel üzerinde bir aslanın üzerinde Güneş ve Ay Tanrıları yan yana ayakta durmaktadır⁸⁰. Darendede stelinde olduğu gibi bazı tanrılaştırılmış krallar bile aslanın üzerinde durmaktadır⁸¹. Aslan, Assur Ticaret Koloniler Çağı mühürlerinde tanrıların, özellikle de İstar'ın kutsal hayvanı olarak karşımıza çıkmaktadır ve MÖ II. Binyılın ilk çeyreğinde silindir

76 Pseudo-Hitit için bk. Puchstein 1890, 7 vd; Suriye, Arami, Hurri için bkz. Frankfort 1954, 253; E. Potier, von Bissing ve A. Moortgat stil analizleri sayesinde Hitit İmparatorluk ve Geç Hitit dönemleri eserleri arasında ayırım yapmışlar ve MÖ I. Binyılın ilk yarısına yerleştirilen eserlere *Syro-Hitit* sanatı adını vermişlerdir. Bkz. Albright 1956, 146. Akurgal ise Malatya eserlerini çalıştıktan sonra (bkz. Akurgal 1946), tüm Geç Hitit Çağı eserlerini araştırarak bu dönem sanatını *Geç Hitit* (Akurgal – Hirmer 1962). Bu terimi kullanan araştırmacılar için bkz. Orthmann, a.y.; Özgüç 1971) veya *Yeni Hitit* (Akurgal 1968) adı altında inceler. Bazı araştırmacılar ise bu kültürü *Kuzey Suriye Kültürü* olarak adlandırmıştır Bkz. Frankfort age, 165 vd; Mallowan 1972, 63 vd; Winter 1981, 101-130.

Geç Hitit Dönemi sanatı araştırmacılar tarafından ilk başlarda üç, daha sonraları dört evreye ayrılmıştır. Bunlar; Akurgal 1: 1- Geleneksel Stil, Geç Hitit'in erken evresi (MÖ 1050-850), 2- Assur Stilinin 1. Evresi, Geç Hitit'in orta evresi (MÖ 850-745), 3- Assur Stilinin 2. Evresi, Geç Hitit'in geç evresi (MÖ 745-700); Akurgal – Hirmer 1962, 127. Akurgal 2: 1-Geleneksel Geç Hitit Sanatı I - II (MÖ 1050-850), 2- Assurlaşmış Geç Hitit Sanatı (MÖ 850-750), 3- Aramlaşmış - Assurlaşmış Geç Hitit Sanatı, 4- Aramlaşmış – Assurlaşmış - Fenikeleşmiş Geç Hitit Sanatı; Akurgal 1995, 96 vd. Orthmann: 1- GHI (MÖ 950'den önce), 2- GHII (MÖ 950-875/850), 3- GHIII (MÖ 850'den sonra); Orthmann, a.y. Genge: 1- Birinci Dönem Zur ersten Periode (ZeP) MÖ 1100-850, 2- İkinci Dönem Zur Zweiten Periode (ZzP) MÖ 850-750, 3- Üçüncü Dönem Zur dritten Periode (ZdP) MÖ 750'den sonra; Genge, a.g.e., 17 vdd. Darga: 1- GHSI/Geleneksel Hitit Sanatı (MÖ 1050-850), 2- GHSII/Assur Etkisi Gösteren GH Stili (MÖ 850-800), 3- GHSIIIa/ Assurlaşmış GH Stili (MÖ 800-750/700), 4- GHSIIIb/ Aramileşmiş-Fenikeleşmiş GH Stili (MÖ 800); Darga 1992, 224. Kozbe: 1- Geleneksel Hitit Üslubu (MÖ 1050-850), 2- Assur Etkisi Gösteren Geç Hitit Üslubu (MÖ 850-800/750), 3- Assurlaşmış Geç Hitit Üslubu (MÖ 800/750-700), 4- Aramileşmiş - Fenikeleşmiş (MÖ 800 / 8. yy. sonu / 7. yy. başı); Kozbe 1997, 656 vd.

77 Orthmann 1971, 522, Taf. 42/f.

78 Girginer 2018, 37-38, 98, Şek. 5b, 20f.

79 Orthmann age., 507-508, Taf. 29/f. Ayrıca bk. Hawkins 1974, 67-83; Genge 1979, 77. Ayrıca bk. Neumann 1983, 8 vd; Darga 1992, Res.250; Bittel 1976, 255, Res. 289.

80 Orthmann age., Taf. 23/a.

81 Eralp 1991, 31.

mühürlerde sık tasvir edilmiştir⁸².

İki eserde de KUBABA'nın oturduğu tahtlar önceki yıllardaki bir çalışmamızda belirlediğimize göre *arkalıklı tahtlar*, *arkalıklı, dikey bacaklı*, *arkalık ucu dışa kıvrık ya da volütlü, dikey bacaklı tahtlar* (AIIb1) grubuna girmektedir⁸³. Bu taht tipinin diğer görüldüğü yerler arasında Karaburçlu, Karkamış, Maraş'tan dört adet eser üzerinde, Ördekburnu ve iki adet rölyef üzerinde de Zincirli'de karşımıza çıkmaktadır⁸⁴. Tahtında oturan KUBABA tasvirleri ise, Ancuzköy⁸⁵, Darende¹⁸⁶ ve Maraş'tan⁸⁷ bir stel üzerinde görülmektedir.

Karkamış Kral Kapısı örneğinde KUBABA'nın ayakları belirtilmemişken, Tatarlı eserinde ise belirgindir. Karkamış KUBABA'sı polosunu da içine alan uzun bir giysi giymiş, diğeri ise önü süslü bordürlü bir giysiyle tasvir edilmiştir. Her iki KUBABA da sol elinde nar tutmaktadır. Nar karşımıza ilk çıktığı dönemlerden beri *yaşam, doğurganlık ve üremeyi* temsil etmektedir⁸⁸. Nar, İnanna, KUBABA, Kybele, Tanit, Astarte, Hera, Athena, Demeter ve Aphrodite ile ilişkilidir⁸⁹. Mısır'da metinlerde MÖ 18. yy.'dan itibaren karşımıza çıkmaktadır. Seçkinler tarafından kullanılmış ve soylu mezarlarındaki yazıtlarda bahsedilmiştir. Tanrılara sunulmuş, defin törenlerinde kullanılmış, tatlı şarabı yapılmış ve ilaç olarak kullanılmıştır. Kadınlar için güzelliğin, asaletin ve doğurganlığın sembolü olarak kabul edilmiştir. Mısırlı sanatçılar tarafından nar biçimli vazolar ve boncuk taneleri yapılmıştır⁹⁰.

Karkamış figürünün sağ elinde ayna bulunmaktadır. Tatarlı KUBABA'sının da elinde duruş pozisyonuna göre ayna tuttuğunu düşünmekteyiz. Ritüel metinlerde karşımıza çıkan, kadın mezarlarında bulunan aynaların, özel konumu olan yüksek rütbeli kadınlar veya tanrıçalar tarafından kullanıldığı belirtilmiştir⁹¹. İlısu Barajı Kurtarma Kazıları projesi kapsamında kazıları gerçekleştirilen Batman-Kuruki Höyük'ten MÖ I. Binin 2.yarisına tarihlendirilen bir sanduka mezardan kişisel eşya olarak sürme kabı, tunç ayna ve sürme çubuğu ele geçmiştir⁹². Karkamış'ta bulunan stel üzerindeki başı tahrip olmuş, cepheden tasvir edilmiş KUBABA sağ elinde ayna tutmaktadır⁹³. Bu örneğin dışında aynı tip aynalar Birecik steli⁹⁴ ve dört adet Maraş⁹⁵ stelinde daha karşımıza çıkar. Geç Assur Dönemi krallarından Asarhaddon'un annesi kraliçe

82 Aslan, Savaş Tanrısı ZABABA'nın da kutsal hayvanıdır. Bk. Eralp age., 32. Ayrıca bk. Özgüç – Özgüç 1953, Lev. XXXVIII-XXXIX; Özgüç 1965, 28-29.

83 Girginer age., 40-41, Şek. 6c, fig. IXa.

84 Girginer age., 40-43; Orthmann, a.g.e., 14/d, 24/b, 43/i, 46/d, 48/a,e,g, 57/c ve 59/c.

85 Orthmann age., Taf.5/g.

86 Orthmann age., Taf.6/a.

87 Orthmann age., Taf.45/b.

88 Ruis 2015, 23.

89 Ruis 2015; Ayrıca bk. Muthmann 1982, 13 vd; Riddle 2010, 5 vd. Geç Assur mühürlerindeki tasvirler için bk. Avigad 1990, 165; Goor – Nurock 1968; Diab 2018, 82-97.

90 Diab a.g.e., 89.

91 Albenda 1985, 7.

92 Genç 2018, 169, 195, Şek. 30 (sol).

93 Albenda age., 3, Fig. 1; Orthmann age., Taf. 34/e; Ayrıca bk. Woolley 1952, 245, Pl. B62a; Woolley 1914, 5-8; Akurgal 1949, 88-89.

94 Orthmann age., 5/c; Albenda age., 4, Fig. 2; von Luschan 1902, Fig. 41; Vieyra 1955, 23, Pl. 59.

95 Albenda age., 4; Bossert 1942, Abb. 805, 810, 869; Akurgal – Hirmer 1962, Pl. 26-27, 139; Orthmann age., 43/h, 45/f, 46/d ve 47/d.

Naqia-Zakutu isminin okunabildiği bir bronz plaka üzerindeki tasvirlerden birisi olan kraliçe, elinde ayna tutmaktadır⁹⁶. Bunun dışında, Geç Assur kralı II. Sargon'a gönderilen bir mektupta yeni yapılmış iki aynadan bahsedilmektedir⁹⁷.

Karkamış'taki figürün yüz hatları ve gözü belirgindir. Tatarlı figürünün başının büyük bir bölümü ise eserin kırık kısmında kaldığı için yüz ayrıntıları bilinmemektedir. Sadece ensesinde saçının spiral kısmı görünmektedir. Dolayısıyla şapkası belki de – süslemesi hariç - Karkamış'tan ele geçen bazalt orthostat parçası üzerindeki⁹⁸ rozetlerle süslenmiş boynuzlu KUBABA'nın polosu gibi olmalıydı (fig. 8). Bu polosun yakın bir benzeri de Birecik⁹⁹ steli üzerindedir¹⁰⁰.

Tahtında oturan KUBABA ve önündeki masanın benzerleri

Bu özellikler dışında Tatarlı sürme kutusu üzerindeki figürlerin sahneye yerleştiriliş şekli ve taht, bordürlü elbise, nar ile aynanın belirtilmesi ile önünde duran üzeri yiyecekli masa kompozisyonunun benzeri ise Maraş kökenli bazalt bir stel üzerindeki sağdaki tasvirdir¹⁰¹ (Bkz. fig. 9). Bu stelde belki de ölmüş soylu bir kadın tanrısal-laştırılarak KUBABA görünümü ile tasvir edilmiştir. Farklı olarak buradaki oturan kadın figürü aslan yerine bir dikdörtgen formlu taht basamağına (BI) basmaktadır¹⁰². Bu tür kıyafete ayrıca Ancuzköy¹⁰³ stel parçası üzerinde de rastlamaktayız. Tatarlı sürme kutusunun ön yüzünün ortasında yer alan çapraz ayaklı masa (CI), MÖ II. Binyılda Anadolu ve Mezopotamya'da oldukça bol sayıda karşımıza çıkmaktadır. MÖ I. Binyılın ilk yarısında Karatepe'de kral Azatiwataya'nın şölen sahnesindeki masalardan birisidir¹⁰⁴. Aynı masa formu Kargamış'ta¹⁰⁵, Geç Assur Döneminde Nimrud Güneybatı Sarayı'na ait bir yapıda Tanrı Nabu adına inşa edilen Tapınak'ta ele geçmiş olan fildişi bir pyxis¹⁰⁶ üzerinde, Malatya¹⁰⁷, sekiz adet Maraş steli¹⁰⁸ üzerinde, Tell Fredje¹⁰⁹, Tell Rifa'at¹¹⁰, Ördekburnu¹¹¹, Zincirli¹¹² ve Dicle yakınında bulunan bir Pyxis üzerinde¹¹³ karşımıza çıkmaktadır. Bu masalara Geç Assur tasvir sanatında ve mühür ile baskıları üzerinde de rastlanmaktadır¹¹⁴. III. Salmanassar Dönemine tarih-

96 Albenda age., 4-5, Fig. 3. Ayrıca bk. Parrot – Nougayrol 1956, 147-160, Pl. 6. Bu aynanın da en yakın tasviri Birecik Steli üstündedir bk. Orthmann a.g.e., 5/c.

97 Albenda age., 5. Ayrıca bk. Pfeiffer 1935, no. 146. Önyasya'da ayna buluntularıyla ilgili bk. Albenda age., 5 vd.

98 Orthmann age., 501-502, Taf. 23/b.

99 Orthmann age., Taf. 5/c.

100 Ağtürk 2014, 46 vd.

101 Orthmann age., 525, Taf. 45/a; Ayrıca bk. Genge age., Abb. 122; Hawkins 2000, 273 vd, Pl. 124.

102 Girginer age., 91, Fig. XVIII a,

103 Orthmann age., Taf. 5/g.

104 Girginer age., 104, Şek. 21a.

105 Girginer age., 106, Şek. 21b

106 Parrot 1961, 311-312, Fig. 394-395; Barnett 1957, Lev. XVII/53; Barnett 1982, 52.

107 Girginer age., 106, Şek. 21c.

108 Girginer age., 106, Şek. 21d-f, 22 a-e.

109 Girginer age., 106, Şek. 23a.

110 Girginer age., 106, Şek. 23b.

111 Girginer age., 106, Şek. 23c.

112 Girginer age., 106, Şek. 23d.

113 Girginer age., 106, Şek. 23e.

114 Salonen 1963, Lev. XXXI/2.

lenen Balawat Kapısı'nın bronz kaplamaları üzerine yapılmış tasvirlerin içinde bir ordugah içinde bu sefer boğa ayaklı bir masa ile karşılaşmaktadır¹¹⁵. Bunların dışında III. Tıglat-Pleser'in Nimrud Merkez Sarayı'nda ele geçen orthostatlar üzerinde bu masa tasviri yer almaktadır¹¹⁶.

Tatarlı örneğinde ön yüzde çapraz ayaklı masanın solunda eteğinin bir kısmı korunmuş, bunun dışında bacak ve ayakları görülebilen bir figür bulunmaktadır. Geç Hitit Dönemi tasvirli sanat eserlerinde krallar daha çok uzun kıyafetlerle, tanrılar ise MÖ II. Binyılın 2. yarısından itibaren ise özellikle kaya anıtlarında görüldüğü şekilleriyle kısa etek giymektedir. Bunun dışında bacak ve ayakların yapılış stili ve duruş pozisyonları da daha çok tanrıların duruşuna benzemektedir. Etek, bacak ve ayakların tasvir edilmiş tarzının en uyumlu benzerliklerini Hitit İmparatorluk Dönemi kaya anıtlarından Hatipler¹¹⁷, Hemite¹¹⁸, Fıraktın¹¹⁹, Gavurkale¹²⁰, Hanyeri¹²¹ ve Karabel'de¹²²; Geç Hitit Dönemi'nde daha çok stellerde ve orthostatlardan yılanla mücadele eden Hava Tanrısı tasvirli Ashara¹²³, Babil¹²⁴, Islahiye¹²⁵, Karasu¹²⁶, iki adet Karkamış¹²⁷, Kültepe¹²⁸, Körkün¹²⁹, libasyon sahnesinde ayakta, boğa üzerinde duran Tanrı gibi tasvirlerin görüldüğü yedi adet Malatya¹³⁰ orthostatında, Maraş¹³¹, iki adet Til Barsip¹³², iki adet Zincirli¹³³ ve Adıyaman¹³⁴ steli üzerinde izleyebilmekteyiz. Ancak Tatarlı sürme kutusundaki hayvan üzerindeki tahtında oturan KUBABA ve karşısında ayakta duran Fırtına Tanrısı kompozisyonu ile en yakın benzer, yukarıda da zaman zaman belirtilen Malatya steli gibi görünmektedir¹³⁵.

Tatarlı Höyük eserinin yan kenarlar ve arka yüzündeki geometrik bezeklerle ilgili yayımlanmış sürme kutuları içinde benzeri bulunamamıştır. Orta sahnede yer alan ve bir yılanı (?) temsil edebilecek figür ile ilgili olarak da, Geç Hitit Dönemi tasvir sanatında en yakın benzer, Malatya-Arslantepe kireçtaşı orthostatıdır ve üzerinde Fırtına Tanrısı'nın yılan İlluyanka ile mücadelesi tasvir edilmiştir¹³⁶ (fig. 10).

115 Barnett 1970, Lev.170.

116 Barnett – Falkner 1962, 19, 29, 110, Lev. LX.

117 Bahar 1986, 2-8.

118 Archi 1971, 71-74, Pl. I-II

119 Laroche 1984, 123 vd.

120 von der Osten 1933, 56 vd.

121 Bossert 1954, 129 vdd.

122 Güterbock 1967, 63 vd.

123 Orthmann age., Taf. 5/a.

124 Orthmann age., Taf. 5/b.

125 Orthmann age., Taf. 14/e.

126 Orthmann age., Taf. 14/f.

127 Orthmann age., Taf. 23/e, 28/d.

128 Orthmann age., Taf. 38/b.

129 Orthmann age., Taf. 38/f.

130 Orthmann age., Taf. 39/d-e, 40/b, 41/b, 41/f, 43/a ve 43/d.

131 Orthmann age., Taf. 44/d.

132 Orthmann age., Taf. 53/c,e.

133 Orthmann age., Taf. 58/d,f.

134 Orthmann age., Taf. 67/g.

135 Orthmann age., Taf. 42/f.

136 Orthmann age., Taf. 40/e. Ayrıca bk. Cengiz 2018, 481; Eğer Tatarlı sürme kutusu üzerindeki yılan İlluyanka mitosunu simgeliyorsa; Yılan ejderhası ile mücadele Hatti kökenli İlluyanka Mitosunda ve Hurri kökenli Hedammu Şarkısı'nda görülmektedir. Bu efsane ile ilgili özet bilgi ve bu efsaneye ait figürlerin görüldüğü mühür ve mühür baskıları, efsane figürlerinin tasvir sanatı ve gliptikteki tarihsel

Sonuç

Tatarlı Höyük sürme kutusu da bu dönem sanatının örneklerinden birini oluşturmaktadır. Her ne kadar bu sürme kutusu araştırmacıların kabartmalı taş eserler (stel ve orthostat) üzerindeki tasvirlerden yola çıkarak hazırladıkları stil grupları içinde incelenemeyecek bir eser tipi olarak görünse de, üzerindeki tasvirlerin bu stil gruplarında karşılıklarını bulmak zor değildir. Örneğin, *Geleneksel Hitit Üslubunda* karşımıza çıkan insan figürlerinde saçların ensede spiral olarak gösterilmesi, *Assur Etkisi Gösteren Geç Hitit Üslubu* içinde incelenen Malatya kökenli stel ile Kargamış'ın Aynalı KUBABA steli, karşılıklı duran iki tanrı, bu tanrıların kutsal hayvanlar üzerinde durması, tanrıçaların elinde ayna bulunması gibi ikonografik özellikler, son olarak bu ikinci üslup grubu içindeki özelliklerden sayılması gereken sivri ucu kalkık ayakkabılar ve kısa etekli tunik kullanımı da Tatarlı eseriyle uyum halindedir. Sürme kutularının kendi içindeki karşılaştırmalar ve diğer eser gruplarıyla ikonografik paralelliklere göre eserimiz ikinci stile (Assur Etkisi Gösteren Geç Hitit Üslubu; MÖ 850-750), Höyükte Tatarlı IIIb1 yapı katına (MÖ 850-609) tarihlenebilir. Bu eserin nereden geldiği, nerede üretildiği gibi konuları açığa kavuşturmak için çok erkendir. Bölgedeki kazılarda bu döneme ait tabakaların kazılması, bunun dışında bu eser grubundaki örneklerin yayımlanması ileride bu sorulara cevap bulmamızı sağlayacaktır.

---

gelişimleri ve yayılım alanlarıyla ilgili krş. Ensert 2017, 102-103. Ayrıca bk. Ünal – Girginer age., 163, 347 vd; Watkins 1992, 319 vd; Arıkan 1998, 163 vd; Güterbock 1945; Güterbock 1948, 123 vd; Demirel 2015, 443 vd; Beckman 1982, 11-25.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Ağtürk 2014 Ağtürk, T. Ş., "Headdress Fashions and Their Social Significance in Ancient Western Anatolia: The Seventh Thorough Fourth Centuries BCE", *Anadolu* 40, 45-85.
- Akçay 2019 Akçay, A., *Antik Çağ'da Anadolu'da Kozmetik*, Trakya Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Akıl – Girginer 2012 Akıl, H. – Girginer, K. S., "Kapadokya Komanası Geç Hellenistik-Roma Dönemleri Seramiği, Stratonikeia'dan Lagina'ya, Ahmet Adil Tırpan Armağanı (ed. B. Söğüt), İstanbul, 1-25.
- Aklan 2020 Aklan, İ., "Tatarlı Höyük'te Ele Geçen Olynthos Tipi Değirmen Taşları", *MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı* (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 9-18.
- Akurgal 1946 Akurgal, E., *Remarques Stylistiques sur les Reliefs de Malatya*, AÜ DTCF Yayınları No.53, Ankara.
- Akurgal 1949 Akurgal, E., *Späthethitische Bildkunst*, AÜ DTCF Yayınları No. 60, Ankara.
- Akurgal 1968 Akurgal, E., *The Birth of Greek Art. The Mediterranean and the Near East*, London.
- Akurgal 1995 Akurgal, E., *Hatti ve Hitit Uygarlıkları*, İzmir.
- Akurgal – Hirmer 1962 Akurgal, E. – Hirmer, M., *The Art of the Hittites*, London.
- Albenda 1985 Albenda, P., "Mirror in the Ancient Near East", *Notes in the History of Art* 4-2/3, 2-9.
- Albright 1928-1929 Albright, W. F., "The Anatolian Goddess Kubaba", *AfO* V, 229-231.
- Albright 1956 Albright, W. F., "North East-Mediterranean Dark Ages and the Early Iron Age Art of Syria", *The Aegean and the Near East, Studies Presented to Hetty Goldman on the Occasion of her Seventy-Fifty Birthday*, New York, 144-164.
- Alster 1985 Alster, B., "Sumerian Love Songs", *RA* 79, 127-159.
- Archi 1971 Archi, Alfonso, "Il rilievo ittito di Hamide", *SMEA* 14, 71-74.
- Arger v.d. 2000 Arger, J. – Mitchel, J. – Westaway, R. W. C., "Neogene and Quaternary Volcanism of Southeastern Turkey", *Tectonics and Magmatism in Turkey and the Surrounding Area*, Geological Society (eds. E. Bozkurt – J. A. Winchester – J. D. A. Piper), London, 459-487.
- Arıkan 1998 Arıkan, Y., "Hitit Mitolojisi Hakkında", *Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu Bildiriler*, 24-26 Nisan 1996, Ankara, 161-173.
- Aslantürk 2016 Aslantürk, N., "Hitit Panteonunda Bir Tanrı Grubu: Adamma, Kubaba ve Hasuntarhi", *International E-Journal of Advances in Social Sciences (IJASOS)* II/4, 117-125.
- Atalay 1987 Atalay, İ., *Türkiye Jeomorfolojisine Giriş*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 9, İzmir.
- Avigad 1990 Avigad, N., "The Inscribed Pomegranate from the 'House of the Lord', *Biblical*

- Archaeologist 53/3, 157-166.
- Awan 1956 Awan, M. H., *Kitab al-Mufradat*, Lahore.
- Bahar 1986 Bahar, H., "Konya-Hatip'te Bulunan Yeni Bir Hitit Amrı", *Arkeoloji ve Sanat* 73, 2-8.
- Barjamovic 2011 Barjamovic, G., *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*, Copenhagen.
- Barnett 1957 Barnett, R. D., *A Catalogue of the Nimrud Ivories and Other Examples of Near Eastern in the British Museum*, London.
- Barnett 1970 Barnett, R. D., *Assyrian Palace Reliefs in the British Museum*, London.
- Barnett 1975 Barnett, R. D., *A Catalogue of the Nimrud Ivories, with other examples of Ancient Near Eastern Ivories in the British Museum*, London.
- Barnett 1982 Barnett, R. D., *Ancient Ivories in the Middle East and Adjacent Countries*, QEDM 14, Jerusalem.
- Barnett – Falkner 1962 Barnett, R. D. – Falkner, M., *The Sculptures of Assur-Nasir Apli II (883-859 B.C.) Tiglath-Pileser III (745-727 B.C.) Esarhaddon (681-669 B.C.) from the Central and South-West Palaces at Nimrud*, The Trustees of the British Museum, London.
- Beckman 1982 Beckman, G., "The Anatolian Myth of Illuyankai", *Journal of the Ancient Near Eastern Society* 14, 11-25.
- Beckman 2013 Beckman, G., "The Ritual of Palliya of Kizzuwatna (CTH 475)", *Journal of Ancient Near Eastern Religions* 13, 113-145.
- Bittel 1976 Bittel, K., *Les Hittites*, Gallimard.
- Bossert 1942 Bossert, H. Th., *Altanatolien, Kunst und Handwerk in Kleinasien von den Anfaengen bis zum Völligen Aufgehen in der Griechischen Kultur*, Berlin.
- Bossert 1954 Bossert, Helmuth Th., "Das hethitische Felsrelief bei Hanyeri (Gezbeli)", *Orientalia NS* 23, 129-147.
- Bosworth v.d. 1986 Bosworth, C. E. – Donzel, E. V. – Lewis, B. – Pellat, C., *The Encyclopedia of Islam* 5, 356-357.
- Cartwright-Jones 2005 Cartwright-Jones, Catherine, *Introduction to Harqus: Part 2: Kohl, Kohl as Traditional Women's Adornment in North Africa and Middle East*, TapDancing Lizard Publications, Ohia, 1-9. <<http://www.hennapage.com/harquspdfs/kohlintro.pdf>> (Erişim Tarihi 25.08.2019).
- Castellino v.d. 1966 Castellino, G – Cecchini, S. M. – Davico, A. – Squarciapino, F. – Fronzaroli, P. – Liverani, M. – Matthiae, P. – Matthiae Scandone, G., *Missione Archeologica Italiana in Siria: rapporto preliminare della campagna 1965 (Tell Mardikh)*, Roma.
- Cengiz 2018 Cengiz, T., "Hatti Ülkesinin Bin Tanrısı", *The Journal of Academic Social Science Studies* 72, 473-485.
- Cevher 2020 Cevher, M., "Tatarlı Höyük Geç Tunç Çağı Savunma Sistemi ile İlgili Bir Değerlendirme", *MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde*, Hayriye Akıl Anı Kitabı (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 63-74.

- Cohen 1999 Cohen, M., *Cosmetics and Perfumes, Egypt, 10,000 BCE*, New York.
- Cornelius 2012 Cornelius, I., "In Search of the Goddesses of Zincirli (Sam'al)", *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins* 128/1, 15-25.
- Dardeniz 2020 Dardeniz, G., "A Group of Late Bronze Age Faience Beads from Tatarlı Höyük (Adana, Turkey)", *MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı* (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 75-88.
- Dardeniz v.d. 2018 Dardeniz, G. – Girginer, K. S. – Oyman-Girginer, Ö., "Pottery Kiln from Tatarlı Höyük (Adana, Turkey) and Its Implications for Late Bronze Age Pottery Production in Cilicia and Beyond", *Adalya* 21, 117-134.
- Darga 1992 Darga, Muhibbe, *Hitit Sanatı*, İstanbul.
- del Monte 1992 del Monte, Giuseppe F., *Die Orts-und Gewaessernamen der Hethitische Texte, Supplement. RGTC VI/2*, Wiesbaden.
- del Monte – Tischler 1978 del Monte, G. F. – Tischler, J., *Die Orts-und Gewaessernamen der Hethitische Texte, RGTC VI*, Wiesbaden.
- Demirel 2015 Demirel, S., "Hititçe Çivi Yazılı Metinlerde Geçen Kumarbi Efsanesi ve Ullikummi Şarkısı'na İlişkin Bir Tartışma Notu", *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXX/2, 443-449.
- Desideri – Jasink 1990 Desideri, P. – Jasink, A. M., *Cilicia. Dall'eta di Kizzuwatna allo conquista macadone*, Torino.
- Devine 2006 Devine, D., "Kohl: Drawing the Line", *Habbibi Middle Eastern Music & Dance Journal*, 21/2, 1-6.
- Diab 2018 Diab, A. M., "Representations of Pomegranate in Ancient Egypt during the New Kingdom", *International Journal of Heritage, Tourism and Hospitality* 12/1-2, 82-97.
- Dupont-Sommer 1964 Dupont-Sommer, A., "Une inscription araméenne et déesse Kubaba, La déesse de Hieropolis Castabala (Cilicie)", *BAHIFAI XVI*, (Eds: A. Dupont-Sommer - L. Robert), Paris, 7-15.
- Dündar 2020 Dündar, E., "Transport Jars from Tatarlı Höyük in Cilicia Pedias: First Observations", *MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı* (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 89-100.
- Dündar – Gerçek 2018 Dündar, E. – Gerçek, A., "Imported Hellenistic Stamped Amphora Handles from Tatarlı Höyük (in the Province of Adana-Tukey)", *Gephyra* 15, 153-174.
- Engelbach 1961 Engelbach, R., *Introduction to Egyptian Archaeology with Special Reference to the Egyptian Museum, Cairo*.
- Ensert 2017 Ensert, H. K., "Oylum Höyük'ten İki Yeni Assur Silindir Mührü: Okçu ile Yılan Ejderhanın Mücadelesi ve Bir Av Sahnesi", *Samsat'tan Achemhöyük'e Eski Uygarlıkların İzinde, Prof. Dr. Aliye Öztan'a Armağan* (eds. S. Özkan – H. Hüryılmaz - A. Türker), İzmir, 101-104.
- Eralp 1991 Eralp, Gül, *Geç Hitit Tasvirli Sanat Eserlerinde Aslan*, Ankara Üniversitesi

- Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Esposti 1998 Esposti, M. D., "1.3 – Area E2. I Livelli del Ferro I-II Architettura e Materiali", Tell Afis (Siria) Scavi sull'acropoli 1988-1992, Eds. S. M. Cecchini – S. Mazzoni), Ricerche di Archeologia del Vicino Oriente 1, Pisa, 231-269.
- Feigenbaum 1957 Feigenbaum, A., "Archaeological Evidence for the Occurrence of Regular Seasonal Ophthalmias in Ancient Egypt", J.A.N.U.S. 46, 165-172.
- Ferrandi 2015 Ferrandi, C., "The Ritual of Palliya, King of Kizzuwatna (CTH 475): Some Addenda to It's Textual Reconstruction", KASKAL 12, Firenze, 183-197.
- Fırat - Girginer 2020 Fırat, M. C. – Girginer, K. S., "Tatarlı Höyük Hellenistik Dönem Mimarisi", MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 149-166.
- Forsyth 2000 Forsyth, P. Y., "The Medicinal Use of Saffron in the Aegean Bronze Age", Mouseion XLIV-19/2, 1-18.
- Frankfort 1954 Frankfort, H., The Art and Architecture of the Ancient Orient, Harmandworth.
- Gansell 2008 Gansell, A. R., Women of Ivory as Embodiments of Ideal Feminine Beauty in the Ancient Near East during the First Millennium BCE, The Department of History of Art and Architecture in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the subject of History of Art and Architecture Harvard University Massachusetts.
- Genç 2018 Genç, E., "Kuriki Höyük Kazıları", Batman Müzesi İlisu Barajı Kurtarma Kazıları, Batman, 163-199.
- Genge 1979 Genge, H., Nordsyrisch-sudanatolische Reliefs. Ein archaologische historische Untersuchung Daiterung und Bestimmung, Kopenhagen.
- Gerçek v.d. 2019 Gerçek, A. – Girginer, K. S. – Oyman-Girginer, Ö. – Gerçek, H., "Bone Artifacts as Witnesses to Cultural Continuity at Tatarlı Höyük", CPAG 29: Cuadernos de Prehistoria y Arqueologia de la Universidad de Granada, 11-25.
- Gerçek 2020 Gerçek, H., "Tatarlı Höyük Hellenistik Dönem Kandilleri", MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı, (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 195-210.
- Girginer 2000 Girginer, K. S., "Tepebağ Höyük (URUAdaniya) Kizzuwatna Ülkesinin Başkenti Miydi?", Efsaneden Tarihe, Tarihten Bugüne Adana: Köprü Başı (eds. S. Koz – E. Artun), İstanbul, 70-85.
- Girginer 2005 Girginer, K. S., "Kizzuwatna Araştırmaları Projesi: 2002 Yılı Adana ve Çevresi Arkeolojik Yüzey Araştırmaları ve Kummanni- Comana İlişkileri", Acts of the Vth International Congress of Hittitology (ed. A. Süel), Çorum 02-08 Eylül 2002, Ankara, 377-404.
- Girginer 2007 Girginer, Kazım Serdar, "2005 Yılı Adana (Ceyhan) ve Kayseri (Develi) Yüzey Araştırmaları, AST 24/2, 173-196.
- Girginer 2008 Girginer, Kazım Serdar, "Ceyhan Ovası'ndaki Arkeolojik Araştırmalara Genel Bir Bakış", 1. Ceyhan Sempozyumu, Ceyhan'dan Ceyhan'a Bildiriler, 29 Mart-01 Nisan 2006, Ceyhan (ed. İ. Dikilitaş), Adana, 147-161.

- Girginer 2018 Girginer, K. S., *Geç Hitit Tasvir Sanatında Mobilyalar*, Ankara.
- Girginer – Collon 2014 Girginer, K. S. – Collon, D., “Cylinder and Stamp Seals from Tatarlı Höyük”, *Anatolian Studies* 64, 59-72.
- Girginer – Girginer-Oyman 2016
Girginer, K. S. – Oyman-Girginer, Ö., “Kizzuwatna Araştırmaları Projesi ve Doğu Kilikya'nın M.Ö. II. Binyıl Yerleşimleri”, *Stratejik Kalkınmada Kent Değerleri Sempozyumu, Dünü, Bugünü ve Yarını: Her Yönüyle Osmaniye*, 3-5 Mayıs 2016 Osmaniye (eds. A. A. Sezgin – A. Gerçek – T. Yolcu), Osmaniye, 67-77.
- Girginer – Girginer-Oyman 2020
Girginer, K. S. – Oyman-Girginer, Ö., “Tatarlı Höyüğün Stratigrafisi Üzerine Ön Sonuçlar”, *MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı* (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 211-250.
- Girginer v.d. 2010 Girginer, K. S. – Girginer, Ö.-O. – Akıl, H., “Tatarlı Höyük (Ceyhan) Kazısı: İlk İki Dönem”, *KST* 31/3, 453-476.
- Girginer v.d. 2011 Girginer, K. S. – Girginer, Ö.-O. – Akıl, H., “Tatarlı Höyük Kazısı 2009-2010”, *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri* 9, 128-135.
- Girginer v.d. 2017 Girginer, K. S. – Oyman-Girginer, Ö. – Akıl, H. – Tufan, M. F., “2015 Yılı Tatarlı Höyük Kazısı Sonuçları”, *KST* 38/2, 443-454.
- Girginer v.d. 2018 Girginer, K. S. – Oyman-Girginer, Ö. – Tufan, M. F. – Gerçek, A. – Gerçek, H., “2016 Yılı Tatarlı Höyük Kazısı”, 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 2, 229-241.
- Girginer-Oyman 2017 Girginer-Oyman, Ö., “A White Painted Pendant Line Style Jug Fragment from Tatarlı Höyük”, *Period, Questions, Approaches and Dialogues in Eastern Mediterranean Archeology, Studies in Honor of Marie-Henriette and Charles Gates* (eds. E. Kozal – M. Akar – Y. Heffron – Ç. Çilingiroğlu – T. E. Şerifoğlu – C. Çakırlar – S. Ünlusoy – E. Jean), *Alter Orient und Altes Testament*: 445, Munster, Ugarit-Verlag, 229-242.
- Gjerstad 1948 Gjerstad, E., *The Swedish Cyprus Expedition IV/2*, Stockholm.
- Glanville 1947 Glanville, S. R. K., *The Legacy of Egypt*, Oxford University Press, London.
- Goor – Nurock 1968 Goor, A. – Nurock, M., *The Fruits of the Holy Land*, Jerusalem.
- Grant – Schuman 1993 Grant, W. M. – Schuman, J. S., *Toxicology of the Eye*. Illinois.
- Grayson 1996 Grayson, K., *Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC II (858-745)*, Toronto.
- Groddek 1999 Groddek, D. D., “Prolegomena zum Ritual des Pallija (CTH 475)”, *Hethitica XIV 25 anniversaire de la collection (1972-1997)*, Louvain-La-Neuve, 28-33.
- Gurney 1977 Gurney, O. R., *Some Aspects of Hittite Religion*, London.
- Gusmani 1969 Gusmani, R. R., “Der Lydische Name der Kybele”, *Kadmos* 8, 158-161.
- Güterbock 1945 Güterbock, H. G., *Kumarbi Efsanesi*, Çev. S. Alp, Ankara.
- Güterbock 1948 Güterbock, H. G., “The Hittite Version of the Hurrian Kumarbi Myths: Oriental Forerunners of Hesiod”, *AJA* 52/1, 123-134.

- Güterbock 1967 Güterbock, H. G., “Das dritte monument am Karabel”, *Ist.Mitt* 17, 63-71.
- Haas 1982 Haas, V., *Hethitische Berggötter und Hurritische Steindämonen Riten, Kulte und Mythen. eine Einführung in die altkleinasiatischen religiösen Vorstellungen*, Mainz Am Rhein.
- Haas 1994 Haas, V., *Geschichte der Hethitischen Religion*, HbOr I/15, Leiden.
- Hallmann 2009 Hallmann, A., “Was Ancient Egyptian Kohl a Poison”, *The Pultusk Academy of Humanities, Acta Archaeologica Pultuskiensia I, Proceedings of the Third Central European Conference of Young Egyptologists, Egypt 2004: Perspectives of Research, Warsaw 12-14 May 2004*, (Eds. J. Popielska-Grzybowska – O. Bialostocka v.d.), Pultusk, 69-72.
- Hardy v.d. 2006 Hardy, A. D. – Walton, R. I. – Vaishnay, R. – Myers, K. A. – Power, M. R. – Pirrie, D., “Egyptian Eye Cosmetics (Kohl): Past and Present, *Physical Techniques in the Study of Art, Achaeology and Cultural Heritage I*, 173-203.
- Harris 1962 Harris, J. R., *Ancient Egyptian Materials and Industries (Revised)*, London.
- Hawkins 1974 Hawkins, J. D., “Assyrians and Hittites”, *Iraq XXXVI/1-2*, 67-83.
- Hawkins 1981 Hawkins, J. D., “Kubaba at Kargamis and Elsewhere”, *Anatolian Studies* 31, 147-176.
- Hawkins 2000 Hawkins, J. D., *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions of the Iron Age, Vols.1-3*, Berlin-New York.
- Heather 1981 Heather, C. R., *Art of Arabian Costume - A Saudi Arabian Profile, Information on Kohl Application, Arabesque Commercial, Saudi Arabia*.
- Hebron 2005 Hebron, Caroline Susan, *Aspects of Heath, Injury and Disease amongs the non-elite workforces of Dynastic Egypt*, Ph. D, University College London.
- İpek 2019 İpek, M., *Antik Dönemde Kozmetik Kapları, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Samsun.
- Ingholt 1940 Ingholt, H., *Rapport preliminaire sur sept Campagnes de Fouilles a Hama en Syrie (1932-1938)*, Copenhagen.
- Kaycı 2019 Kaycı, O. H., *Neolitik Dönemde Çukurova ve Orta Toroslar: Yeni Araştırmalar ve Çevre Bölgelerle İlişkiler*, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kaycı – Girginer 2020 Kaycı, H. Orkun – Girginer, K. S., “Tatarlı Höyük’de Neolitik Dönem: Ön Değerlendirme”, *MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı* (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 295-330.
- Khan v.d. 1997 Khan, K. – Saeed, A. – Alam, M. T., *Indusynic Medicine, Traditional Medicine of Herbal, Animal and Mineral Origin in Pakistan*, University of Karachi.
- Kışlalıoğlu 2004 Kışlalıoğlu, S., “Kozmetoloji Bilimi” *Kozmetik Bilimi*, (ed. Y. Yazan), İstanbul, 3-9.
- Klengel 1989 Klengel, H., *Kulturgeschichte des alten Vorderasien, Veröffentlichungen des Zentralinstituts für Alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften* 18, Berlin.
- Kozbe 1997 Kozbe, G., “Geç Hitit Sanatı ve Mimarlığı”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* 1,

- İstanbul, 656-662.
- Kulaçoğlu 1992 Kulaçoğlu, B., Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Tanrılar ve Tanrıçalar, İstanbul.
- Kurt 2007 Kurt, Mehmet, Yazılı Kaynaklara Göre M.Ö. 1. Binde Mezopotamya-Anadolu İlişkileri, Ankara.
- Lange – Hirmer 1968 Lange, K. – Hirmer, M., Egypt, Architecture, Sculpture, Painting in Three Thousand Years, Phaidon, London-New York.
- Laroche 1946-1947 Laroche, E., Recherches sur les noms des dieux Hittites, RHA VII/46, Paris.
- Laroche 1984 Laroche, E., “Les deux reliefs de Firaktin”, Anadolu 23, 123-129.
- Levey – Al-Khaledy 1967 Levey, M. - Al-Khaledy, N., The Medical Formulary of Al-Samarquandi, Pennsylvania.
- Li-Yun v.d. 2008 Li-Yun, C. – Wen, H. – Jian-Feng, H. – Jian-Peng, W., “Influence of Deposition Voltage on Properties of Lead Sulfide Thin Film”, American Ceramic Society Bulletin 87/6, 9101–9104.
- Lucas 1930 Lucas, A., “Cosmetics, Perfumes and Incense in Ancient Egypt”, Journal of Egyptian Archaeology 16, 41-53.
- Mahmood v.d. 2019 Mahmood, Z. A. – Azhar, I. – Ahmed, S. W., “Kohl Use in Antiquity: Effects on the Eye”, History of Toxicology and Environmental Health, 93-103.
- Mahmood v.d. 2009 Mahmood, Z. A. – Zoha, S. M. S. – Usmanhani, K. – Hasan, M. M. – Ali, O. – Jahan, S. – Saeed, A. – Zaihd, R. – Zubair, M., “Kohl (Surma): Retrospect and Prospect”, Pakistan Journal of Pharmaceutical Sciences 22/1, 107-122.
- Mallowan 1972 Mallowan, M.E., “Carchemish, Reflections on the Chronology of the Sculpture”, Anatolian Studies XXII, 63-85.
- Mazzoni v.d. 2002 Mazzoni, S. – del Vesco, P. – Soldi, S. – D’Amore, P. – Repiccioli, M. – Giannessi, D. – Aletta, G. – Matthiae, G. S. – Virgilio, F. – Scigliuzzo, E. – Maggioli, A. – Felli, C. – Merluzzi, E. – Venturi, F. – Pedrazzi, T. – Bigazzi, C. – Oggiano, I. – Cecchini, S. Mç – Magazzu, G. – Wilkens, B., “Tell Afis (Siria) 2000-2001”, Egitto e Vicino Oriente 25, 5-108.
- Michel 1954-1959 Michel, E., “Die Assur-Texte Salmanassars III (858-824)”, Die Welt Des Orient II, 27-45.
- Miriam 1986 Miriam, S., Egyptian Life, London.
- Moorey 1980 Moorey, P. R. S., Cemeteries the First Millennium B.C. at Deve Hüyük, near Carchemish, Salvaged by T.E. Lawrence and C.L. Woolley in 1913, BAR International Series 87, Oxford.
- Muscarella 1993 Muscarella, O. W., “The Metamorphoses of a Stone Cosmetic Container”, Aspects of Art and Iconography: Anatolia and Its Neighbors: Studies in Honor of N. Özgüç (eds. M. J. Mellink – E. Porada – T. Özgüç), Ankara, 435-438.
- Muscarella 1995 Muscarella, O. W., “Kohl Container/Schminkdosen”, Notes in the History of Art 14/4, 1-7.
- Muthmann 1982 Muthmann, F., Der Granatapfel: Symbol des Lebens in der Alten Welt, Bern: Abegg-Stiftung.
- Neumann 1983 Neumann, F., Die Ikonographie der Kybele in der Phrygischen und der Griechischen Kunst, Tübingen.

- Novak v.d. 2017 Novak, M. – D’Agata, A. L. – Caneva, I. – Eslick, C. – Gates, C. – Gates, M.-H. – Girginer, K. S. – Oyman-Girginer, Ö. – Jean, E. – Koroğlu, G. – Kozal, E. –Kulemann-Ossen, S. – Lehmann, G. – Özyar, A. – Özyayın, T. – Postgate, J. N. – Şahin, F. – Ünlü, E. – Yağcı, R.– Yaşın-Meier, D., “Cilician Chronology Group, A Comparative Stratigraphy of Cilicia, Result of the First Three Cilician Chronology Workshops”, *AoF* 44/2, 150-186.
- Olson 2009 Olson, K., “Cosmetics in Roman Antiquity: Substance, Remedy, Poison”, *The Classical World* 102/3, 291-310.
- Oral 2004 Oral, E., “Anadolu’da Ana Tanrıça Kültü”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/8, 154-164.
- Orthmann 1971 Orthmann, W., *Untersuchungen zur Späthethitischen Kunst*, Saarbrücker Beitrage zur Altertumskunde Band 8, Bonn.
- Ökse 2006 Ökse, T., “Eski Önyasa’dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri”, *Bilig, Ahmet Yesevi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 36, 47-68.
- Özgülç 1965 Özgülç, N., *Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu*, TTKY V. Seri, No. 22, Ankara.
- Özgülç 1971 Özgülç, T., *Demir Devrinde Kültepe ve Cıvarı*, TTKY V. Seri No. 29, Ankara.
- Özgülç – Özgülç 1953 Özgülç, T. – Özgülç, N., *Kültepe Kazısı Raporu 1949*, TTKY V. Seri, No. 12, Ankara.
- Özkan 2016 Özkan, E. B., “Antik Literatürden Örneklerle Akdeniz Dünyasında Kybele Kültü”, *Vir Doctus Anatolicus, Sencer Şahin Anısına Yazılar* (eds. B. Takmer – E. N. Akdoğu Arca – N. G. Özdil), İstanbul, 667-681.
- Parrot 1961 Parrot, A., *Nineveh and Babylon*, London.
- Parrot – Nougayrol 1956 Parrot, A. – Nougayrol, J., “Asarhaddon et Naqi’a sur un bronze du Louvre (AO 20.185)”, *Syria* 33, 147-160.
- Pelvanoğlu – Alparslan - Konyar 2020 Pelvanoğlu, T. – Alparslan, M. – Konyar, E., “MÖ II. Binyılda Tatarlı Höyük’ün Adı”, *MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı* (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 359-387.
- Petrie 1927 Petrie, W. M. F., *Objects of Daily Use*, British School of Archaeology in Egypt, London.
- Pfeiffer 1935 Pfeiffer, R. H., *State Letters of Assyria*, New Haven.
- Popko 1978 Popko, M., *Kultobjekte in der hethitischen Religion, nach keilschriftlichen Quellen*, Warsawa.
- Pucci 2019 Pucci, M., *Excavations in the Plain of Antioch III; Stratigraphy, Pottery, and Small Finds from Chatal Hüyük in the Amuq Plain, Part 1-2*, Oriental Institute Publications Vol. 143, Chicago.
- Puchstein 1890 Puchstein, O., *Pseudohethitische Kunst*, Ein Vortrag, Berlin.
- Richard – Clara 1962 Richard, W. – Clara, W., *Science and Secrets of Early Medicine*, New York.

- Riddle 2010 Riddle, J. M., *Goddesses, Elixirs, and Witches: Plants and Sexuality Throughout Human History*, New York: Palgrave Macmillan.
- Riis 1948 Riis, P. J., *Hama, fouilles et recherches de la fondation Carlsberg, 1931-1938, II/3: Les Cimétieres a Crémation*, Copenhagen.
- Ruis 2015 Ruis, A. R., "Pomegranate and the Mediation of Balance in Early Medicine", *Gastronomica* 15/1, 22-33.
- Salonen 1963 Salonen, A., *Die Möbel des Alten Mesopotamien nach Sumerisch-Akkadischen Quellen*, Helsinki.
- Sault 1994 Sault, N., *Many Mirrors, Body Image and Social Relations*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey.
- Schreiber 2003 Schreiber, N., *The Cypro-Phoenician Pottery of Iron Age, Culture and History of the Ancient Near East Vol.13*, Eds. B. Halpern – M. H. E. Weippert – Th. P. J. van Den Hout – I. Winter, Boston.
- Sefati 1998 Sefati, Yitzhak, *Love Songs in Sumerian: Critical Edition of the Dumuzi-Inanna Songs*, Ramat Gan, Bar Ilan-University Press.
- Selwa v.d. 1995 Selwa A. F. – al-Hazzaa, S. A. – Krahn, Peter M., "Kohl: A Hazardous Eyeliner", *International Ophthalmology* 19, 83-88.
- Seton-Williams 1954 Seton-Williams, M. V., "Cilician Survey", *Anatolian Studies* IV, 121-174.
- Sevinç 2008 Sevinç, F., "Hitit Dininde Arinna'nın Güneş Tanrıçası ve Onunla Özdeş Tutulan Diğer Tanrıçalar", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1, 175-195.
- Showerman 1969 Showerman, G., *The Great Mother of the Gods*, Chicago.
- Stead 1986 Stead, M., *Egyptian Life*, British Museum Press, London.
- Stone – Zimansky 1999 Stone, E. C. – Zimansky, P. E., *The Iron Age Settlement at 'Ain Dara, Syria, Survey and Soundings*, BAR International Series 786, Oxford.
- Swain – Boys-Stones 2007 Swain, S. – Boys-Stones, G., *Seeing the Face, Seeing the Soul: Polemon's Physiognomy from Classical Antiquity to Medieval Islam*, Oxford University Press.
- Sweha 1982 Sweha, Fawzi, "Kohl Along History in Medicine and Cosmetics", *Historie des Sciences Médicales* 17/2, 182-183.
- Şahin 2018 Şahin, F., "A "Kohl Box" from Tepebağ (Plain Cilicia)", *From East to West, The Mobility of People, Goods and Ideas in the Ancient Mediterranean, 22nd - 25th November 2018, XXII Symposium on Mediterranean Archaeology (SOMA 2018)*, Santa Severa, Roma, Poster Sunu.
- Taracha 2009 Taracha, P., *Religions of Second Millenium Anatolia, Dresdner Beitrage zur Hethitologie*, 27, Wiesbaden.
- Tobin 2001 Tobin, J., "The Tarcondimotid Dynasty in Smooth Cilicia", *Kilikia: Mekanlar ve Yerel Güçler (M.Ö. 2. Binyıl - M.S. 4.yüzyıl)*, Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri, *Varia Anatolica XIII* (eds E. Jean – A. M. Dinçol – S. Durugönül), Paris, 381-387.
- Tufan – Girginer 2020 Tufan, M. F. – Girginer, K. S., "Tatarlı Höyük'ten Bir Grup Black on Red (BoR) Seramiği ve Mikromorfolojik Özellikleri", *MORS IMMATURA Amanosların*

- Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı (eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan, Ege Yayınları, İstanbul, 427-448.
- Tuğcu 2020 Tuğcu, İrfan, “Tatarlı Höyük Taş Kapları”, MORS IMMATURA Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı, Eds. K. S. Girginer – G. Dardeniz – A. Gerçek – F. Erhan – E. Genç – İ. Tuğcu – O. Oyman-Girginer – M. C. Fırat - H. Gerçek – M. F. Tufan), Ege Yayınları, İstanbul, 481-489.
- Ünal – Girginer 2007 Ünal, A. – Girginer, K. S., Kilikya-Çukurova İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya’da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji, İstanbul.
- van Gessel 1998 van Gessel, B. H. L., Onomasticon of the Hittite Pantheon, Part I, Leiden-New York-Köln.
- Vieyra 1955 Vieyra, M., Hittite Art 2300-750 B.C., London.
- von der Osten 1933 von der Osten, H. H., Gavurkalesi, OIC 14, Chicago.
- von Luschan 1902 von Luschan, F., Ausgrabungen in Sendschirli, vol. 3: Thorsculpturen Königl. Museen zu Berlin, Mitteilungen aus den Orientalischen Sammlungen Heft XIII, Berlin.
- von Luschan – Andrea 1943 von Luschan, F. – Andrea, W., Die Kleinfunde von Sendschirli, Ausgrabungen in Sendschirli V, Mitteilungen aus den Orientalischen Sammlungen Heft XV, Berlin.
- Watkins 1992 Watkins, C., “Le dragon hittite Illuyanka et le géant grec Typhôeus”, CRAI, 319-330.
- Winter 1981 Winter, I., “Is there a South Syrian Style of Ivory Carving in the Early First Millennium B.C.”, Iraq XLIII, 101-130.
- Woolley 1914 Woolley, S. C. L., Carchemish, I: Introductory, London.
- Woolley 1914-1916 Woolley, S. C. L., “A North Syrian Cemetery of the Persian Period”, LAA 7, 115-129.
- Woolley 1952 Woolley, S. C. L., Carchemish, III: The Excavations in the Inner Town, London.
- Woolley 1955 Woolley, S. C. L., Alalakh: An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937-1949, Report of the Research Committee of the Society of Antiquaries of London No. XVIII, London.
- Yamada 2000 Yamada, S., The Construction of the Assyrian Empire. A Historical Study of the Inscriptions of Shalmaneser III (859-824 B.C.) Relating to His Campaigns to the West, Leiden, Boston, Köln.
- Zaheer v.d. 1991 Zaheer, B. H. – Mahmood, Z. A. – Zoha, S. M. S., “Therapeutic Evaluation of Surma (Kohl) Formulations”, Pakistan Journal of Scientific and Industrial Research 34/9, 335-338.
- <https://collections.lacma.org/node/244539>> (Erişim Tarihi 14.08.2019).
- <http://www.clevelandart.org/art/1914.616>> (Erişim Tarihi 14.08.2019).
- <https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/3533>> (Erişim Tarihi 14.08.2019).

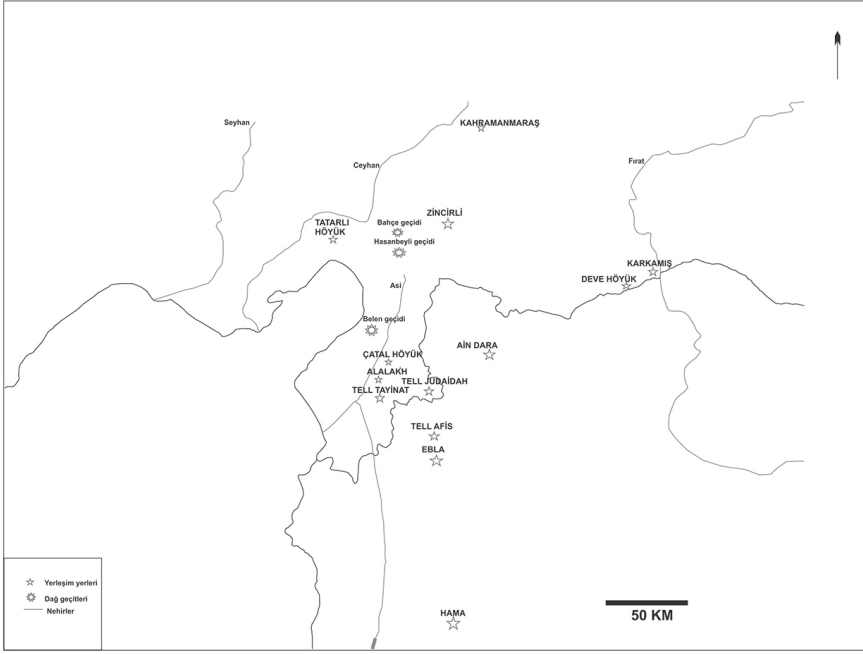

Fig. 1 Tatarlı Höyüğün konumu ve Geç Hitit Dönemi'nde Sürme Kutularının ele geçtiği yerleşimler (Hazırlayan M. Furkan Tufan).

Fig. 2 Tatarlı Höyüğün kuzeyden görünümü (Tatarlı Höyük Kazı Arşivi).

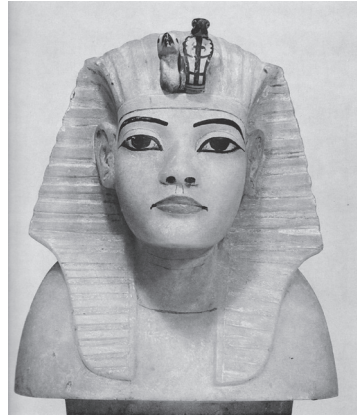

Fig. 3 Sürmenin gözde kullanımı, Firavun Tutankhamun'un Alabaster büstü, Kahire Müzesi (Lange – Hirmer 1968, Lev. XXXVII).

Fig. 4 Tatarlı Höyük Sürme Kutusu
(Tatarlı Höyük Kazı Arşivi).

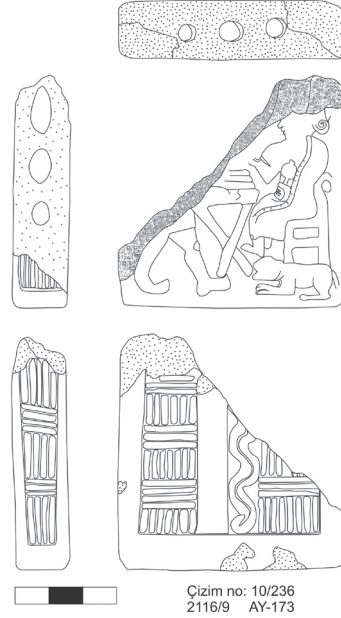

Fig. 5 Tatarlı Höyük Sürme Kutusu
Çizimleri (Tatarlı Höyük Kazı
Arşivi).

Fig. 6 Malatya Arslantepe'den stel (Kulaçoğlu
1992, 129, 203).

Fig. 7 Karkamış KUBABA'sı
(Kulaçoğlu, a.g.e., 131, 203).

Fig. 8 Karkamış Poloslu KUBABA
(Kulaçoğlu, a.g.e., 130, 203).

Fig. 9 Maraş Steli (Orthmann, a.g.e.,
45/1).

Fig. 10 Malatya-Arslantepe orthostati üzerinde Fırtına Tanrısı'nın Yılanı
Öldürme Sahnesi (Orthmann, a.g.e., 40/e).

